

D. Nestor Covaciu
P. Cultural

GAZETA

ANTIREVIZIONISMA

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
ARAD, STR. NICU FILIPESCU 30.

Organ săptămânal de documentare
Redactor și proprietar: ISAIA TOLAN

ABONAMENTE: Pe un an 130 lei, pe 6 luni 70 lei.
Pentru țărani și muncitori: 90 lei, pe 6 luni 50 lei.
Autorități, instituțiuni, întreprinderi 500 lei.
Autorități și instituțiuni sătești 200 lei.

150 de ani

au implinit la 13 Februarie, niciun parastas și fără năstărilor răcoalei moțești dela cel mai aprig: GHEORGE CRÎȘAN. Și se implinesc în 28 Februarie, 150 de ani când au fost zdrobiți la Alba-Iulia cu roata ceilalți doi conducători ai răcoalei: HOREA ȘI CLOȘCA.

Dacă la aniversarea sfârșitului lui Crișan am uitat să menim în bisericile noastre martirul care și-a pus singur capul zilelor în beciul temniței nu i se smulgă la judecări mărturisiri cari ar fi năstărite cumplita soarte ce îi aștepta pe supraviețuitorii răzmerii ungurești, să fim măcar noi la înălțimea datoriei.

Să fim mai la datorie decât înălțimea, care n'a avut grijă să o știe demult că vine anul mării, să facă să rămână amintirea aniversării ceva viu și folositor pentru Moșii și pildă să lege cu drumuri fier Vășcăul, Gurahonțului, Deva, să facă pe unde vorbe de drumuri o șosea de lăptos în amintirea lui Horea, în amintirea lui Cloșca, într'a lui Crișan, să înființeze școli de lemnărit și de micultură, să adune în institute potrivite lor pe bieții coșci de Moșii ce cerșesc pe străine din Arad, din Oradea și din tot lungul și latul țării, să se ngrijească de Moșii și altele, și altele, să toate se puteau face oriunde de mare e strămtorarea bănească a țării.

Să fim mai la datorie decât o cere prin apelul său oficialitatea, care s'a mulțumit să îndrumări ca să se explice toate școlile din țară însemnate zilei, și ca să se facă astase în bisericile românești capitalele de județe și în din satele cari au participat la revoluție.

Cu atât cât o cere apelul, nu ni-am făcut datoria. Când peste faptul că apelul să dea loc la lucruri neaste, deoarece nu în tot locul se dacă satul respectiv a parpat sau ba la răscoală, să reamintim că Horea, Cloșca, Crișan și toți știuții sau neștiuții eroi ai răcoalei de acum 150 de ani, și toți mucenicii au suferit martiriul românesc în timpul răcoalei sau răcoalei, nu s'au numai ai piilor din școli, ai satelor ce au participat la revoluție și ai românilor din capitalele de județe, ci sunt ai țării regi. Întră răcoala lor și de desrobirea dela 1918 e mai strânsă legătură. Săntăta ce-a rodit la 1918, a mai cu seamă atunci arun-

Frământările politice din Ungaria

—Iureșul copilului teribil Eckhardt Tibor în contra lui Bethlen, și alte lucruri nostime din viața politică maghiară—

Zvârcolirile cari se jin lanț în politica maghiară dela pactul dela Roma încoace, au ajuns într'o fază nouă și foarte nostimă.

Se știe în ce chip brutal i s'a închis de cătră latifundiari lui Eckhardt drumul spre fotoliul ministerului de interne, dându-i-se vot de blam pentru modul cum a reprezentat Ungaria la Geneva în procesul Marsiliei, și anume din pricină că Eckhardt, ca să-și mascheze în fața vulgului cărdășia cu puterea, se apucase să facă agitație pe chestia agrară, care în Ungaria e cel mai intangibil tabu. Urmarea acestui vot de blam și a demersurilor

făcute 'n contra lui Eckhardt la ruda sa Horthy, a fost că Eckhardt și-a dat demisia din postul de prim-delegat al Ungariei la Geneva, a denunțat pactul ce-l avea cu Gömbös pentru aducerea unei legi electorale reacționare, și a pornit o campanie cumplită în contra fostului prim-ministru Bethlen, din pricină că acesta, amenințat prin coalizarea anunțată a agrarienilor lui Eckhardt cu generalul Gömbös să-i fie transformați partizanii din partidul guvernamental în a 4-a roată la căruță, se făcuse 'n contra lui purtătorul de cuvânt al latifundarilor.

În cei 25 de ani de teroare ai lui Diaz, dar după ce s'a sfârșit cu această domnie, au izbucnit una după alta 25 de revoluții. Această porfirișm, după care nu poate veni decât prăpădul, domnește în Ungaria de 15 ani, datorită lui Bethlen și partidului zis unitar pe care l-a dat pe mâna lui Gömbös.

Când a plecat Bethlen dela putere, a spus că a lăsat țara refăcută, consolidată. „Cum a pus-o 'n ordine — a continuat Eckhardt, — pot să spun următoarele: Când a plecat în anul 1916 prim-comisarul Ligii Națiunilor Smith, bugetul țării era de 560 de milioane coroane aur. Distinsul prim-comisar ne dăse sfatul să nu sporim cheltuielile și să nu facem datorii în străinătate. La plecarea lui Bethlen, contrar sfatului lui Smith, bugetul ajunsese să fie de 980 de milioane, dar s'a mai dovedit că peste aceasta s'au mai cheltuit în timpul guvernării lui Bethlen sute și sute de milioane. La sfatul ce ni s'a dat ca să nu facem datorii externe, răspunsul regimului a fost, că în timpul domniei lui Bethlen partidarul și instituțiunile au contractat mai multe împrumuturi decât toate națiunile maghiare în tot timpul dela Arpad până la 1924, și că Ungaria a devenit cea mai îndatorată țară de pe globul pământesc”.

„Nici nu mai vorbesc — a spus apoi Eckhardt — despre consecințele ce le-a avut sistemul Bethlen în domeniul moral. Voi face însă o propunere: ca demnă recunoștință față de acest regim de 10 ani, să-l obligăm pe Ștefan Bethlen să se ngroape în Panteon alături de Iosif Vass [fostul ministru al sănătății și prim-ministru ad-interim în timpul lui Bethlen, despre care s'a arătat la procesul recent al fostului subsecretar Drehr că a comis, ca preot, fraude peste fraude la ministerul sănătății și ocrotirilor sociale, — n. tr.] După cele ce le-a făcut, să nu mai caute s'ajungă prin interpuși în fruntea țării”.

Eckhardt a vorbit în continuare despre „liniștea de sanator” care

Urmează în pag. 8.

O ciudată „înfrățire” româno-maghiară

În ziarele „Erdélyi Hírlap” și „Aradi Közlöny” din 19 crt. s'a putut citi o uluitoare relatare a unei serbări ce-a dat-o la Radna cercul coral romano-catolic, adică maghiar.

S'a jucat o piesă maghiară de teatru, „Gül Baba”, în care au figurat între alții următorii: Debelean Iazsef, Arzeni Sándor, Debelean Borisza, Vigiyan Mancsi, Vigiyan Piri și Bogya Iancu. Între orchestranție pomenit unul Szirb Iános.

Promiscuitatea aceasta revoluționară, datorită căreia ni-a fost dat cu alt prilej să vedem numele Debelean între membrii comitetului organizației rădnane a partidului maghiar, dăinuie la Radna nu de ieri, de-alaltăieri. Sub lozincă „înfrățirii”, a ființat acolo în anii trecuți o societate de unguri, de ungurizați și de români ne 'n toate mințile, care dedea serbări cu program unguresc și cu piese în cari apăreau pe scenă busari ungurești ce uitau apoi să se desbrace după reprezentanție de uniforma provocătoare.

Se vede că dracul și-a vârit iarăși coada în Radna, și că povestea revoluționară a societății „înfrățitoare” se repetă sub o altă firmă. Sub firma romano-catolică.

Și, ca și 'n anii trecuți, când s'au găsit români cu răspundere să 'n curajeze asemenea „înfrățire”, ni-a fost dat să citim în „Erdélyi Hírlap” și 'n „Aradi Közlöny”, ca a daos la lista figuranților din programul serbării, o altă listă de figuranți, din elita românească a Radnei.

S'a ales adică după serbare „miss Radna-Lipova 1935” (iarăși această poveste a miselor!), și din juriu ni s'arată că au făcut parte (deci că au incurajat nedorita „înfrățire” cu prezența lor): d-na dr. Văleanu, nevastă de avocat, d-na Oprean, nevastă de controlor financiar, d-na Lugojeanu, nevastă de inginer, d-na Antonescu, nevastă de notar, și d-na Buzneanu, nevastă de judecător.

N'avem, firește, nimic de zis ca cineva 'nviat special, în calitate de reprezentant al unei oficialități sau al vrunei societăți românești, să participe la o petrecere minoritară. Asemenea participări sunt îndătinat încă depe vremea ungarilor, în localitățile cu populație heterogloată. Invitațiile acestea sunt pe-alocuri socotite chiar o obligație.

Dar aci se schimbă cazul. Unde în România Mare niște români se figurează 'n comitetul partidului maghiar se scâlambăesc pe scenă în piese ungurești, în port unguresc, în limba ungurească, și mai amăgesc spre-acest fel de pierzanie și pe alți tineri români mesocotiși pe cari nu ni-a fost dat până aci să-i vedem desfigurându-se ca artiști de neam turanic, orice român conștient are datoria nu numai să boicoteze asemenea „înfrățire”, ci s'o împiedece cu orice mijloace.

Să nădăjduim însă că „înfrățirea” aceasta dela Radna apare pentru ultima dată la orizont.

Bethlen descris de Eckhardt

În lupta aceasta Eckhardt menajase în chip foarte compromițător pe generalul Gömbös, iar Gömbös, care guvernează cu partidul lui Bethlen, n'a găsit de cuviință să ia lui Bethlen nicio apărare în contra sudălmilor lui Eckhardt.

Situația devenise foarte ciudată.

Gömbös s'a gândit s'o clarifice printr'un interview dat spicărului dela postul de radio, spunând de-o parte că nu va face nicio reformă agrară, ci numai cărpeli pe ici pe colo, iar de altă parte anunțând că dacă agrarienii (partidul lui Eckhardt) vor continua atacurile 'n contra ramurei bethleniste a partidului guvernamental, se va vedea nevoit să le replice energic.

La declarațiile acestea Eckhardt a răspuns Dumineca trecută printr'un ne mai pomenit atac dat lui Bethlen în adunarea populară ce-a ținut-o la Senteș.

„Căta. Datorăm toți căți ne-am desrobii la 1918, recunoștința cea mai profundă martirilor de-acum 150 de ani, deci fără considerație că nu mai suntem pe băncile școlii ca să ni se explice însemnătatea zilei, și fără considerație că n'am fi într'o capitală de județ, să ne 'nchinăm toți dela un capăt al țării la altul ziua de Joi, 28 Februarie, memoriei lui Horea, lui Cloșca, lui Crișan și luptătorilor lor, și fiecare preot să-și socoată o datorie sfântă să cheme lumea la un parastas, iar casele culturale la o adunare de comemorare.”

Și iată ce a spus, între altele (reproducem după n-rul din 19 crt. al gazetei sale „Uj Magyarország”):

Copilul grozav al pseudo-agrarienilor a început protestând că Bethlen, cu ai săi, pe cari i l-a predat acum patru ani lui Gömbös total compromiși, și cu sistemul său, se încăpăținează să se mențină la suprafață, când locul li-i de mult în criptă.

A vorbiș apoi despre pactul electoral ce-l făcuse cu Gömbös, spunând că a voit să servească cu el democrația (oh!), și să înălțare un regim politic care de 15 ani a dat Ungaria pradă corupției și cartelurilor.

În legătură cu aceasta a spus că sistemul electoral al lui Bethlen rivalizează cu cele mai teroriste sisteme electorale ale Ungariei antebelice, și că „Bethlen Ștefan n'are îndreptățire să facă politică în țară până când nu se vor fi sancționat crimele electorale ce s'au comis, sau până când dânsul (Eckhardt) nu va fi dat în judecată” (pentru că îl învinuiește pe Bethlen de aceste crime).

Pe urmă a vorbit de situația în care a lăsat Bethlen țara acum patru ani, după zece ani de guvernare. Un străin l-a scris lui Eckhardt atunci, că Ungaria rămâne fără cap dacă pleacă Bethlen. La ceea ce Eckhardt l-a răspuns că domnia lui Bethlen a fost asemenea aceleia a lui Porfiro Diaz din Mexic; la fel a fost și în Mexic liniște de mormânt

Răscoala dela 1784

Am rămas în amintirea tuturor românilor, ca un izvor de puteri mereu reînprospătate pentru lupta 'n contra apăsării străinului turanic, răscoala dela 1784, cunoscută sub numele de răscoala lui Horea. Amănuntele ei, decurgerea ei, sunt însă cunoscute destul de puţin, sau măcar nu-s ştiate atât de suficient precît ar impune-o însemnătatea covârşitoare a acestei sculări a Moşilor. Afară de scrierile resleţe despre această răscoală, din manuale sau din diferite publicaţii, avem despre revoluţia lui Horea o carte documentară de mare preţ, dela 1884 a lui Nicolae Densuşianu, dar luarea aceasta apărută cu prilejul centenarului răscoalei e astăzi din cale afară de rară, putându-se găsi abia la bibliotecile mai de seamă. Putem fi deci recunoscători marelui istoric

Ioan Lupuş, preşedintele Ligii Antirevizioniste din Transilvania, că ni-a dat în vederea aniversării de-acum o istorie a revoluţiei lui Horea scrisă pe 'nfelesul obştesc, cu date nouă adunate de prin diferite arhive, şi situată în cadrul istoric al secolului, aşa ca să fie pe deplin înţeleasă mişcarea Moşilor lui Horea.

Cartea d-lui profesor Ioan Lupuş, apărută în biblioteca istorică a „Astrei” prin jertfa d-lui director al societăţii „Mica” Ioan P. Gigurtu, are titlul: „Răscoala ţăranilor din Transilvania la 1784”. Recomandând-o flecăruţ român ştiltor de carte, li arătăm aci, pe scurt, cuprinsul, pentruca şi până când vor citi-o. Cetitorii noştri să cunoască 'ndeajuns faptele istorice ce le vom prezenta la 28 Februarie.

Spiritul vremii din care s'a născut revoluţia

Răscoala lui Horea n'a fost un lucru izolat, nici în timp şi nici geografic.

Totăşa cum e o strânsă legătură între ea şi între istoria românească de mai apoi, culminând în desrobirea dela 1918, ea are legături cu istoria transilvană de dinainte de ea, şi se incorporează în mişcările ce erau în alte părţi ale împărăţiei austriece. Are apoi legături cu românii din Moldova şi din Ţara Românească, şi trebuie subliniat acest lucru.

D. prof. Ioan Lupuş începe înşirarea lucrurilor de dinainte de răscoală dela trecerea Ardealului de sub turci sub austrieci. Ca şi 'n alte părţi, lumea n'a fost prea încântată de această trecere. N'au fost numai românii, ci nici înşişi saşii şi ungurii (încă o dovadă în contra revizioniştilor dela Budapesta, cari caută temeuri istorice pretenţiilor lor asupra Ardealului).

Austriecii au venit în Ardeal cu biruri grele, cu abuzuri soldăreşti şi cu prigoană în contra necatolicilor. Noul regim s'a început deci cu-o răscoală. Şi încă: a saşilor (a celor din Braşov). A urmat răscoala jărănească a lui Francisc Rakoczy (1703-1717), la care au participat şi mulţi români; răscoala aceasta, de lungă durată, a luat însă mai apoi un caracter naţional unguresc şi nemeşesc. S'au început apoi mişcările cu caracter religios, răspuns la proselitismul catolicizant al noii stăpâniri: la sârbi răscoala arădană, cu participări româneşti şi cu plecări în Rusia, a lui Seghedinaş din Pecica; la români mişcările ortodoxe în contra unirii, cu frământări ce au jinit mereu până la 1761, şi cu legături cu Principatele Româneşti şi cu Rusia, ce vor putea fi apoi observate şi la răscoala lui Horea. A venit apoi, după revoluţia călugărului Şofronie din Cioara, o revoluţie ortodoxă în jiniturile Bistrişii, la 1763, şi pe urmă, în anul 1764, una săcuiaşcă, reprimată de nemeşii unguri.

Tocmai în această vreme se încep mişcări jărăneşti victorioase în Boemia. Împărăteasa Maria Teresia se vede nevoită să 'nceapă o politică de reforme agrare în

toată 'mpărăţia, şi după nemeşii unguri l se 'mpotrivesc, dizolvă parlamentul şi nu-l mai convoacă până la moartea sa, hotărînd legi urbariale cu dela sine putere.

Vine apoi epoca lui Iosif al doilea, împăratul drept, iubitor de popor, visător la reforme democratice, cunoscător temeinic al sorjii vitrege a jărănimii din dese sale călătorii prin Ţară. Ţăranii prind curaj. Iosif le ascultă păsurile la faţa locului, şi primeşte la Viena delegaşi de-ai lor, cari se 'ntorc cu făgăduinţele cele mai îmbucurătoare.

Nemeşii, în loc să-şi fi cunoscut interesul, au înăspriţ iobăgia. Au făcut iobagi şi pe acei dintre Moşi cari aveau o stare mai bună, ca oameni liberi, şi li-au sporit birurile, zilele de lucru, ba li-au oprit să-şi mai aducă singuri bucate din câmpie, silindu-i să cumpere dela negustorii nemeşeşti pe preţ îndoit.

Prilejul răscoalei

Imprejurările arătate au creat în Transilvania un spirit revoluţionar, care n'asteptă decît momentul, prilejul.

Prilejul l-a dat conscrierea militară.

Se răspândise în legătură cu această ştire, în vara anului 1785, că-i poruncă 'mpărătească să se facă toţi jărăanii soldaşi grăniceri, şi ştirea a fost primită cu o nespuse bucurie, nu numai pentrucă soldaşii grăniceri aveau o soartă mai bună, ci pentrucă odată ajunsă să poarte armă, românii visau să pună capăt domniilor şi 'n general ungurilor.

Cităm:

«Când se întorceau dela Alba Iulia spre casă, cetele jărănilor în credinţa naivă, că ar fi şi devenit ostaşi, aşezau câte o bucată de pânză roşie în prăjină, în formă de steag, începând a vorbi fără sfială, că vor împărji în curând moşiile nemeşilor şi vor alunga toată ungurimea din Ţară îndată ce vor primi arme dela împăratul. Un jărăn din Săcămaş spune că până la Sân-Mihai vor primi arme şi vor tăia capetele Ungurilor «ca napii». Altul din Telna (Oh. Pădureanu) ameninţa pe un nobil cu vorbele: «până nu

vom speria pe domni, nu va fi bine de noi». Iar Florea Cosma din Gărbău, de pe moşia contelui Grigorie Bethlen, spunea nobilului Szent-Pál, că vor trebui scoşi domni şi Ungurii din Ţară deoarece «Ţara este a noastră, a voastră e Ţara Ungurească şi în scurtă vreme vă şi scoatem noi de aici». Conştiinţa că ei sunt stăpânii acestui pământ începea deci să fie rostită din nou în chip ameninţător ca şi înalte cu două decenii.

Domniile feudale, înspăimâtaşi de aceste manifestări ale jărănilor, n'au întârziat a încunostiinţa pe guvernatorul de atunci al Transilvaniei, baronul Samuil Bruckenthal, că iobagii nu vor să i asculte şi refuză a-şi împlini datorile de robotă de când s'au înscris la oaste. Acesta a dispus a se publica prin toate satele, că a fost revocată conscripţia militară, deoarece se făcuse fără ştirea guvernului şi a împăratului. Dar jărăanii n'au voit să mai dea crezământ acestei publicaşii, socotind-o un simplu şiretic al nobililor, obicinuişi a induce poporul în rătăcire. Spuneau că ei afară de împăratul nu vor să mai asculte de nimeni şi în hotărîrea lor de a nu se mai întoarce la starea de iobăgie, ameninţau că, părăsind Transilvania, vor trece cu toţi în Ţara Românească. În comuna Silvaşul de jos, când li s'a publicat ştirea despre revocarea conscripţiei militare, în prezenţa căpitanului Richardt şi a dregătorului Andrei Zeyk, jărăanii începură a vocifera cu înverşunare ameninţând că, dacă nu vrea împăratul să le dea arme, vor putea el primi destule din altă parte, dela alte împărăţii».

Legăturile răscoalei cu Principatele Româneşti

Se vede şi dincele citate aci, că Moşii lui Horea îşi făcuseră unele legături peste graniţă.

În drumurile sale pela Viena, Horea intrase 'n legătură cu societatea secretă „Frăţia de cruce”, care lucra cu ruşii şi cu Principatele Româneşti. Se ştiu legăturile lui dela Viena cu un căpitan Mihail Popescu, încredinţat cu misiuni secrete la Viena atât din partea ruşilor cât şi din partea fostului domn al Moldovei Alexandru Constanşin Mavrocordat. Acest Mihail Popescu, urmărit mereu de autorităţi dar fără să-l poată găbi fiindcă şi-a pierdut urma spre Moldova, a fost în timpul revoluţiei în Munşii Apuseni, şi pe sabia lui jurau căpitanii făcuşi de Horea. A mai fost urmărit în toate părşile, dar fără să-l afle, un altul care-a trecut în timpul revoluţiei pe-aci: un rus misterios, Salis.

Cităm din această parte a cărşii d-lui profesor Lupuş:

«La Viena se temeau de un eventual amestec al Moldovei sau al Munteniei în această răscoală. Şi însuş împăratul Iosif, aflând că Mihail Popescu este un om periculos, a dispus arestarea lui, dacă s'ar întâmpla să se mai întoarcă în Transilvania.»

Domnul Moldovei s'ar fi simşit îndemnat să sprijinească pe

răsculaşi, fiind el omul ruşilor şi trăind în conflict cu Austria, al cărei consul Raicevich putu să audă din gura lui, că nu se teme de împăratul dela Viena. Dar intervenşia austriacă la Poarta

otomană a determinat pe vizir să interzică Domniile Pricipatele Române încuviinşare-unui ajutor sau adăpostirea celor refugiaşi peste în timpul răscoalei.»

„Tuth ihr das“

Un principal punct misterios în chestiunea răscoalei lui Horea este atitudinea împăratului Iosif al II-lea.

Răsculaşii au răspândit în toate părşile ştirea că împăratul i-a dat pe nemeşi şi pe toşi ungurii din Ardeal pe mâna lor, ca să cureşe Ardealul de ei. Horea spunea că are hărtii împărăteşti cu asemenea îndemn. Că avea hărtii cari nu trebuia s'ajungă 'n mâna ungurilor, s'a dovedit apoi când l-au prins: întâia sa grijă a fost să le dea pradă focului. E însă îndoielnic că împăratul i-a dat îndemnuri de-acest fel, precum şi că l-a audienşat, când Horea l-a rugat să-i dea pe nemeşi în grija lui, că-i stânge el, i-ar fi spus: „tuth ihr das!” — „faceşii-o voi asta.”

Punctul acesta rămâne misterios. Nu se ştie ce legătură 'ntre asta şi între fapşii împăratul n'a lăsat pe Cloşca şi Crişan să fie judecaţi de tribunalul nemeşilor din Ţul Alba, ba n'a lăsat nici de faşă la interogări un călău al guvernului nemeşesc din biu, ci i-a dat pe mâna ofişeri, cari să-i asculte mai mare taină.

Din împrejurările acestora şi din faptul că Horea a spus reu la judecată că nu declară decît împăratului Densuşianu a tras concluzia că împăratul discutase cu el prea adânc chestiunile referitoare la privirea Transilvaniei

Izbucnirea răscoalei

La 28 Octomvrie 1784, într'o zi de Joi, Gheorghe Crişan se afla la târgul dela Brad. Ţăranii s'au adunat în jurul lui ca să-l roage să se pună 'n fruntea lor ca să meargă la Alba-Iulia după armele ce li s'au promis. Crişan li-a spus să se adune Dumineca viitoare, în 31 Oct., la biserica din Mesteacăm, câte 4—5 din fiecare sat.

La Mesteacăm, în ziua de 31 Oct., au luat hotărîrea să plece la Alba-Iulia după arme, şi au făcut jurământ pe crucea de aur ce ar fi dat-o lui Horea împăratul. Li s'a arătat o scrisoare dela împăratul, cu poruncă să nu mai facă servicii nobililor ci numai împăratului.

Subprefectul Zarandului, Hollaki, aflând de cele întâmplăte, şi-a trimis la Mesteacăm oamenii ca să prindă pe agitatori. Dar lumea o luase spre Alba-Iulia. Luni seara erau la Curechi, când i-au ajuns doi primpretori cu soldaşii. Aceştia au impresurat casa unde era Crişan, dar lumea a năvălit pe ei cu bâte şi cu pietre şi a omorît pe amândoi primpretorii.

Focul se iscase deci, mai înainte de a-l fi voit Moşii.

Odată iscat, nu l-a mai putut nimic opri. Crişan n'a pregetat

şi a deslănşuit după cele plate revoluşia. A doua zi, a fost adunare generală la rica din Curechi, şi au plecat dată la curşile nemeşeşti Crişior, Ribişa, Brad, et cetera timp de 5 zile, Zărandul era în mâinile resculaşilor. biii, cari au putut scăpa, refugiat la Deva, la Arad, Bănat, sau în părşile nordice Ardealului. În contra celor Deva, apăraşi de grănicerii mâni sub comandă austriacă dat un atac care a fost înfrânt. Cei căzuşi în prinsoare au condamnaşi de judeşul nemeş la moarte, şi au fost execuţi cu o cruzime înspăimântătoare (în 8 Nov.). Încât cei ce se îmbulzeau să ajungă că repede sub ascruşul palos spre a scăpa de priveliştea fiorătoare a uciderii celorlalt varăşi ai lor.»

Ajăţată şi mai mult de asmele acestea, răscoala s'a tins până cătră Alba-Iulia, Ciucea şi jos pe Murăş până Şoimoş în judeşul Aradului. Părşile Clujului era în fruntea jărănilor răsculaşi un ungur format, Ioan Iárai. Nu li s'a dovedi că săcuii încă de aşteptau să se 'ntindă răscoală 'n contra nemeşilor şi la ei

A doua fază a răscoalei

Până aci armatele împărăteşti nu se prea amestecau în contra răsculaşilor, încât Moşii vedeau în aceasta că 'mpăratu-i cu dănsii.

Cum însă tocmai în această vreme împărăţia era încurcată într'un război în Olanda, Iosif al II-lea trebuia să pacifice repede Ţara, şi a dat oştrii poruncă să intervină. S'a încercat întâi o 'mpăciuire prin episcopi. Dar răsculaşii au dat pretutindeni acelaşi răspuns: nu plecăm la casele noastre până mal este în Ardeal picior de ungur!

Începând apoi armata să-i încercuiască, răsculaşii au făcut greşala de care au avut apoi să se călască, încheind la Brad şi

la Tibru armistişiu cu trupele oastei împărăteşti. Greşala fost de-o parte că întorcându-se pela vetre, au pierdut elanul dela început şi au putinşă oştilor împărăteşti să nainteze şi să-i încercue, la altă parte că au pierdut prieteni de-a atrage pe bihoreni săcui, cari de-abia-i aşteptau răscoala s'a localizat astfel, şi s'au reînceput la sfârşitul lunemvrie ostilităşile, răsculaşii mai erau în ofensivă ci în defensivă, şi după lupte crânte s'au văzut încercuişi şi-au trebuit să se plece, după ce împăratul li-a pus în vedere amnestia

Continuare din pag. II-a.

Sfârșitul trist al comandanților răscoalei

După răscolajii s'au întors la Crăciun, în satele lor, și Cloșca s'au retras în Scorăcetului, iar Crișan a fugit de ici colo aproape o săptămână, ca să se piardă urma.

A pus preț pe capul lor, 300 galbeni. Ademeniți cu acești bani, ai lui Iuda, șapte gornici plecat trimiși de comanda să găsească locul de ascundere al comandanților răscoalei. L-au descoperit luându-se niște urme lăsate în zăpadă. Au găsit-o pe o câmpie de lângă un cretin, unde stăteau la foc Horea și Cloșca, au fost poștii creștinii și fără vreo bănuială să se ducă la foc să se încălzească. Într-un timp, gornicii au sărit asupra lor și au început să tragă. Horea și-a luat în fugă și-a lăsat în urmă un pistol și a fugit spre stânga. Cloșca a rămas pe loc și a fost lovit în piept de două ori. După ce a fost rănit, i-au luat mâna și au început să-l tragă. Horea a vădit că nu are șanse și a început să se împușcă în piept. După ce a fost rănit, i-au luat mâna și au început să-l tragă. Horea a vădit că nu are șanse și a început să se împușcă în piept. După ce a fost rănit, i-au luat mâna și au început să-l tragă.

Crișan a fost prins mai apoi. Tustrei au fost întemnițați la Alba-Iulia, și anchetați în cea mai mare taină de trei ofițeri, conducerea colonelului Iancu, om de altfel nepărtinitor. A rămas dovadă că împăratul a poruncă să fie astfel făcută ancheta, ca să nu se dovedească amestecul cuiva de peste granițe. Intre întrebările ce li s'au pus, a fost și aceasta: ce legătură aveau cu țările românești? Horea și Cloșca, legați, se vede, jurământ, după obiceiul societății secrete „Frăția de Cruce”, au spus nimic. Au tăgăduit la orice întrebare ce li se puneau.

Nemeșii voiau să repete isprava lui Werbóczy

Deși sfârșitul acesta cumpănit al Horea, Cloșca și Crișan îl mâne pe suflet, împăratul Iosif II-lea s'a dovedit până la capăt om drept și bun. A schimbat închiisoare pedeapsa cu moarte hotărâtă de județele nemeșilor într-o închisoare captivă al răscoalei, apoi, la 25 August 1785, a primit patentă pentru desființarea iobăgiei în Transilvania.

Acesta i a fost răspunsul la sistematele cereri ale nobililor, și volau să repete ceea ce făcuseră înaintașii lor în cânte după răscoala lui Doja, când dieta nemeșilor a hotărât să fie peștii neam de neam, în vecii vecilor, toți iobagii, legându-i

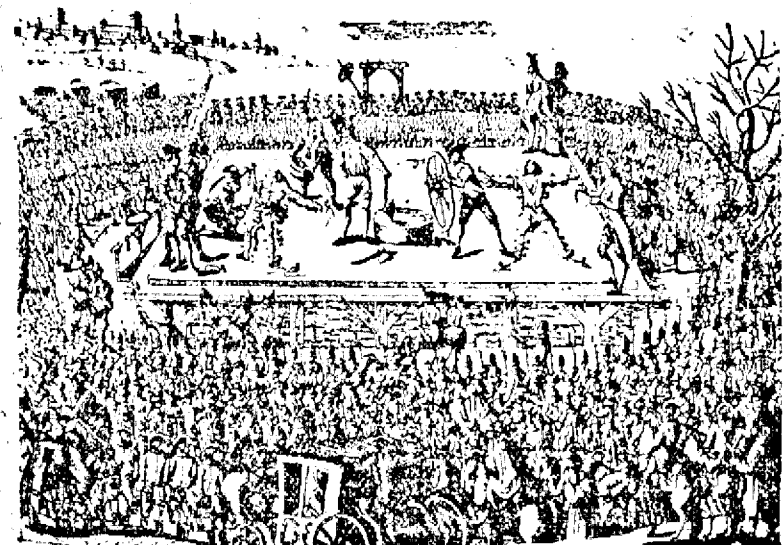
Crișan fără legături cu numita societate, a avut același purtare energică ca în tot timpul răscoalei, căreia el i-a fost factorul principal. N'a ajuns însă să declare tot, fiindcă și-a pus capăt zilelor înainte de-a i se termina instrucția.

A fost totuși și el condamnat. Prin sentința ce i s'a adus, s'a hotărât să-i fie tăiat capul și să fie pus în jeapă în fața casei sale din Cărpiniș, iar corpul să-i fie despicat în patru părți, cari să se pună pe roate, o parte la Bucium, alta la Brad, alta la Mihăleni.

Horea și Cloșca, după ce întâi au fost purtați în lanțuri prin sate, ca să vadă lumea că-s prinși, fiindcă toată lumea spunea că-s liberi și vor reveni ca să reincepă la primăvară revoluția, — au fost condamnați la 26 Februarie ca să fie zdrobiți cu roata, și au fost executați luni, în 28 Februarie, în fața a 2515 țărani aduși cu mare silă din 419 sate ca să ia exemplu. Întâi a fost rupt cu roata Cloșca, cu vreo 20 de lovituri, în timpul zdrobirii cărui preotul care i-a împărțit și li-a luat testamentul, a leșinat. A fost apoi executat Horea, care a mers la locul de osândă „fără nicio schimbare, cu inima n'ndrăneajă”; după un martor i-au frânt cu o lovitură fluierul drept, apoi i-au dat lovitura de grație asupra pieptului; după alt martor ocular însă i-au dat în picioare patru lovituri, apoi 8-9 lovituri în piept, ca să-și dea suflarea mai repede.

gilei și punându-l la biruri de cart să nu se scape niciodată.

Nobilii din județul Hunedori au cerut astfel împăratului să pedepsească cu moarte pe toți răzvrătiții și să scoată pe români din locurile lor strămoșești, mutându-i în Bucovina și aducând în locul lor coloniștii Suedi. Tot astfel ceruse să fie mutați un nobil din Sălaj. Nobilii din Vințu de Jos și din Vurpăr cereau să se dea ordin pentru dărâmarea tuturor colibelor din păduri. Cel din județul Alba au cerut să se decimeze locuitorii satelor răscolate (adecă să se omoare tot al zecelea om).

Executarea lui Horea și Cloșca.

Capii răscoalei

Horea

Numele adevărat i-a fost Vasilie Nicola Ursu; i s'a zis Horea pentru că era un pasionat cântăreț de hore și de doine. S'a născut în Albac pe la 1730, avea deci vreo 54 de ani în vremea revoluției. Înainte de 1779 petrecuse vreme mai îndelungată în Ciucea, la un unchiu al soției sale Ilina.

Era de statură mijlocie, subțire, cu păr castaniu, cu musteță roșatică, cu față ovală și cu nas ascuțit. Purta suman negru, împodobit pe margini cu cusături viete; în timp de iarnă purta cojoc de oaie și căciulă neagră.

A făcut la Viena patru călătorii, între anii 1779—1784, și a fost primit de împăratul în trei rânduri (1780, 1782, 1784).

Știa nemțește. După un document publicat de P. S. S. Epis copul Ciorogariu, citea alături de bine din autorii nemți (ceea ce e cam puțin verosimil) încât numai Klopstock i se părea greu.

A avut doi copii: pe Ioan (n. 1765), care a luat parte la răscoală ca vicecăpitan, și a fost apoi exilat împreună cu alți răscolași în părțile sudice ale Banatului, și pe Luca (1768), care a trăit în Maierii Sibului și a murit la 1839 în vârstă de 71.

Ioan Cloșca

Era tovarășul nedespărțit al lui Horea, și i-a însoțit în trei rânduri la Viena, fiind — se pare — inițiat ca și Horea la societatea „Frăția de Cruce”. Avea 30—40 de ani. Numele adevărat îi era Ioan Oargă. Era din Cărpiniș și avea o stare materială bună.

În revoluție a avut rangul de vicecăpitan.

Era de statură mică, îndesată, finelăcută, cu față plină, brunetă, mai mult rotundă, părul castaniu închis, musteța brună roșatică; vorbea pețtic, umbla și sta drept. Un nobil ungar spunea că avea privire de țigru.

Gheorghe Crișan

Al treilea comandant al răscoalei, dar la fapte ostășești întâiul, era din Vaca, fiu al lui Petru Golda, și s'a numit după moartea tatălui său Giurgiu, fiindcă trăise la moșul său după mamă, la preotul Giurgiu din Strapți-Bulzești.

Avea vârsta de 52 de ani și înfățișarea unui bărbat energic, sever, mândru și impunător. Ca fost militar, a adus în răscoală experiență ostășească. Împlinea rolul de comandant în Zărand, și lua inițiative fără consiliu cu Horea și cu Cloșca, cari operau mai adeseori în munții Abrudului.

Comandanții locali

Gheorghe al lui Nistor, Preotul Gheorghiiță, ambii din Albac, Nicola, Florida Juncu Nicola, Nuța Todea al lui Țilă, Teodor Lazar, tustrel din Răul Mare, Ion Vărtan (numit de Horea), Ilie Barsu, Filip Drăgoiu, tustrel din Ponorel, Ursu Șoldeș din Săcătura, Nicolae Pleșa, Vasile Giurgiu, Nicolae Tafe, Igă Crângul, toți patru din Săcișoara; Petru Goia, Iacob Todea, Toma Gilgor, Pavel Bocu, Tulia Nicola, Petru Nicola, toți 6 din Vidra, numiți și jurați de Horea; Teodor Berindei, Teodor Scolca din Câmpeni (numiți de Horea), Avram Nariță și Ioan Cuda din Săhodol, numiți de Horea; Ioan Iobagiu, Teodor Caturu și Rostie Floria, tustrel din Biștra, numiți de Horea; Petru Oldă Țică din Biștra, Ilie Siatu din Vârși, Toma Petruță din Mușca, întărit de Horea, David Onu Surdu din Mușca, Samuil Marți, nobil din Abrud, Ioan Biro din Roșia; Vasile Bodorolu, Teodor Faur și Vasile Todor, tustrel din Bala de Arleş, Ionaș Mămăligă, Ilie Ștefu, Iacob Ghiurcă și Savu Trifa, toți patru din Mogoș, numiți de Horia, Vasile Marian, Onu Barbu, Nicolae Barbu, Onu Ungureanu, Ioan Timariu, Vasile Jinaru, Lulu Bârle, Gavrilă Bârle, Sântion Marian și Ioan Chirilă, toți zece din Mogoș, căpitani recunoscuți de popor; Ionuț Dandea, din Bucium, Nicola Forde din Ponorel, Solomon Ispas și Ioan Munteanu ambii din Vulpăr, Drăgoiu Rotes, Ionel Săcăreanu și Serafim Goanță, tustrel din Cârna, Ionașcu din Vințu de Jos, Budaș din Crișu (afirmativ de naționalitate maghiară), Simion Bogolia, Ioan Berclă, ambii din Sălcina, comitatul Cluj, Ioan Iárai din „Sân-Georgiu Trascăului, Gheorghe Nicola sau Cherecheș din Vale,

Simion Ferent din Vale, Gheorghe Marcu din Criscior, districtul Zărandului, Toma Berna din Vaca, Buzdugan din Vaca, (un om foarte curajos), Ioan Faur din Tomnatcu, Vasile Sgârclu din Oclu, toți acești 6 din urmă numiți de CRIȘAN (G. Marcu și T. Berna au fost cei mai mari căpitani ai Zărandului, după Crișan) Micula (Niculae) Bibarț din Blăjeni, Gheorghe Adam din Criscior, Popa Costau din Criscior, recunoscut de popor, Ioan Lucaciu din Zam, Arad, Ioan Lupenciu din Petriș, jud. Arad, Ioan Manu din Iteu, jud. Arad, Ursu Ribiță (Stănișu) din Cerbi, Toma Micula din Săliște (Zărand), Gheorghe Brănișcanu, Ioan Lapedatu, Tripa Grozavu și Ioan Tămașu, toți patru din Săvârșin, Juncu Celmageanu, din Conop.

Pe lângă aceștia mai sunt pomeniți în monografia ungurească a lui Pavel Kozma despre comitatul Zărandului:

Adam Babă, Ioan Sava, Adam Pago, tustrel din Bala de Criș; (Adam Pago și-ar fi luat în timpul răscoalei titlul de VICE-COMITE, fiindcă rămăsese comitatul fără funcționari administrativi) Ioan Golcea, Ioan Saclu și Dănilă Todoreanu, tustrel din Brad.

Dintre țărani cu rang de căpitan sunt amintiți:

Iacob Topa, Anghel al Măntulului și Anghel al lui Țiloș, tustrel din Albac, Ispas Galdău din Răul-Mare, Gheorghe al lui Costin, Gheorghe al lui Cormeș, Bănu Corcheș și Ioan Bădău, toți 4 din Săcătura; Ursu Ubar, din Vidra, jurat de Horia; Petru Vesa din Câmpeni, Simion Mămăligă, Ioan Micula, Ioan Sularce, Ioan Bogdan, Ioan Tlușanu, Pavel Tlușanu și Cirilă Saclu (Toader) toți 8 din Mogoș (primii 5 numiți de Cloșca, ultimii 3 recunoscuți de popor) Ignat Damian, Petruțiu Macovei și Văsiș Gavrilă, tustrel din Mușca, numiți de Horia; Sântion Pavenu, Onu Pavenu și Petru Neagu, tustrel din muntele Giurcuța, numiți și jurați de Horea; Lupu Rocean și Ursu, ambii din Brezești, Ioan Vancu din Halalș, Alexe Tănase din Petriș.

Comemorarea revoluției la Alba-Iulia

Pe lângă parastasele și festivitățile școlare ce se vor face joi în amintirea revoluției lui Horea, s'a hotărât ca acest mare eveniment din viața românilor ardeleni să fie sărbătorit în luna Mai, la Alba-Iulia, în cadrele unei impozante manifestațiuni, ce va fi pusă sub patronajul M. S. Regelui.

Se va lănceni o broșură populară despre marea mișcare revoluționară din 1784—85, și vor fi scoase într-o ediție nouă chipurile conducătorilor martiri ai acestei mișcări: Horea, Cloșca și Crișan. Atât broșura, cât și tablourile cu figurile legendarilor eroi vor fi distribuite populației din munții Apuseni.

În Capitală se va organiza o expoziție cu toate măturile păstrate de istorie în legătură cu revoluția lui Horea.

Horea și Cloșca.

Sentința prin care au fost condamnați Horea și Cloșca

Textul latinesc al sentinței

In criminali processu contra *Hora alias Nicula Ursz dictum* ex Nagy Aranyos oriundum, in M. Transilvaniae Ppato annorum circiter 54 non unitum, uxoratam et Fiscalis Domini Zalathnensis Iobbagionem, nec non contra *Kloska Iuon ex Kerpenyes* pariter in M. Ppato Transilvaniae, annorum circiter 30, non unitum, uxoratam et eius antelati fiscalis Domini Iobbagionem Exceiso Cao Regio ad Inquisitionem disturbiorum, populique legalem inuentionem clementissime ordinata Aulica Commissio in conformitate altissimae ordinationis pro iusto declaravit:

Quod Hora alias Nicula Ursz dictus, cum ille non obstante eo, quod omnia illa gravissima crimina, quae illi comuniter imputantur et de quibus iuratis omnique exceptione maioribus testibus convictus est, constanter negaret, et quidem in hocce M. Transilvaniae Ppato circa exitum anni proxime praeteriti 1784-i vel maxime in Cottibus: Hunyad, Zarand et Albensi exorta disturbia contulerit, congregatorum a se tumultuantium in fronte se collocaverit, (illisque minores ductores seu proprios consultores constituerit) et partim per se, partim per suos fidos sibi adhaerentes in mandatis dederit: ut ex unaquaque rusticana Iobbagionali Domo unus armatus se illi adiungat, eumque sequatur, ac taliter unitis viribus cunctos in Magno hocce Ppato Transilvaniae existentes Magnates, nobiles civilis item et inferioris conditionis Ungaros exstirpandos, eorum bona expilanda, aedificia cum omnibus facultatibus vel penitus in cineres redigenda vel totaliter depopulanda, talimodo tandem pro Iobbagionibus nationis Valachicae minorem contributionem praestationem extorquendam.

Ad securius sceleratum temerariumque hunc finem assequendum nefarius hic Hora scelestissima media ut coram est adhibuit, si quidem ille sibi hominibus deponi, taliterque principalem Celsitudinem sibi vindicare procaci declaratione populum adducere et dementare praesumpsit, assecurando se se ab Altissimo Throno ad exequendum suum propositum litterariis documentis provisum, vigore quorum ab illo patefactae ordinationes in effectum deduci oportere, quin imo ut nequissimum suum scopum etiam ssimo religionis signo palliaret plenamque populi confidentiam in se atraheret, illis crucem aureatam monstravit, adjectis minis unumquemque se sequi aut sibi morigerari recusantem ante suae ipsius domus portam Palo affigendum, domum vero in cineres redigendam fore.

Cum ergo nefarius hicce dementator talimodo populum in plenam rabiem seditionemque adduxisset, uberius illis declarare praesumpsit: ut appropinquantibus Cao-Regiis copiis se in suo proposito turbare quaerentibus campanis impetus signum detur, quo vicinae communitates audito statim fortiter se defenderent, nulli militi in pagum aliquam irruptionem facere sinerent, consequenter nec Principi nec D-nis terrestribus censum aliquem praestarent.

Quemadmodum ergo audaci hac impugnatione et commissa exstirpatione cunctorum Ungarorum per plebem immanes crudelitates, ut Ppatui notum est, perpetratae sunt, uberius tamen sceleratus iste Antesignanus Hora iuratis fide dignis testibus convictus est, in confiniis Verespatak mandatis commississe, quatenus officia (Ingressus) eja-

tum fodinarum in quas se nobiles alique cives hungari eum suis facultatibus se se grassanti crudelitati subtracturi receperunt, foeno, stramineque obducerent, ea succiderent, taliterque eos aut eas deserere, aut miserrime suffocari cogentur.

Kloska Iuon pariter, qui non minus omnia patrata scelere constanter pernegat, fide dignis iuratis testibus tamen convictus est, quod omnium in huius Ppatus Cottibus Hunyad, Zarand et Albensi per Hora excitatorum tumultuum complex praecipuus fuerit fineque horum eundem secundum passionem cointeressati tumultuantis pariter antesignani Krisan Zzurs, secum una et cum Hora conventicula celebrasse communi assensu conclusas expilationes, depopulationes nominanter in Topanfalva, Lupsa, Offenbanya, Muksa, Magos, Krako, Verespatak, Abrudbanya et pluribus in locis in effectum deduxisse, praeterea promulgatione mandati minarumque ab Hora dictatarum; plebem ductum eius sequi nollentem Palo affigendam, Domorumque combustionem puniendam, nec non substernendo tumultuanti plebi minores ductores parimodo omnium per concitatam turpiterque delusam plebem patrorum crudelium interfectionum, combustionum, expilationum immaniumque dessolationum, ut caput factionisque auctorem reum sese reddidisse, praesertim tunc cum Lupsensem non unitum loci parochum Petru Iank vi eo coegit ut ille sacro sanctum moribundorum viaticum e loci parochia levare, illud cum impia et latrocinate hominum face usque Krakko deportare debuerit, quod ille absque dubio in executionem suarum immanium crudelitatum, detestabilemque populi dementationem sacrilego modo dehonoraavit et profanavit.

Principaliter ergo ipse Hora et *Kloska Iuon* ceu praesumptioni nefarii turbatores publicae tranquillitatis securitatisque concitatores, seductores, primarii ductores, ad turpissimas neces, horrendas exussiones, violentasque expilationes incitatores et propter per se ipsos et per plebem perpetrata scelera et maleficia sibi poenam capitis adsciverunt.

Illi ergo duo Hora, alias *Nicula Ursz dictus*, et *Kloska Iuon* ob patrata ista flagitia, quibus se non modo nefarios latrones, sed etiam publicae pacis et tranquillitatis turbatores declararunt, in conformitate Theresian. Criminalis Constitutionis articulo 60-o de latrociniis:

ad solitum supplicii locum deducantur, ibidem illis, et quidem imprimis *Kloska Iuon*, deinde Hora alias *Nicula Ursz dicto*, membra per totum corpus, rota a pedibus incipiendo confringantur taliterque de vita ad mortem promoveantur, corpora dein eorum in 4-or partes dissecantur, capita et corporis partes secus vias publicas in illis patriae locis, in quibus vel maxime suam exercuerant crudelitatem rotis contextentur, corda vero et intestina hujati supplicii loco inhumantur.

Et hoc quidem illis in poenam pomeritam, aliis vero eis similibus in exemplum et abominationem iusto et aequo pronunciatum est.

Carolinae die 26 Februar. anni 1785 L. S.

Comes Antonius Iankovics m.p.

Din Foaița p. minte, inimă, literatură Nr. 45 anul 1862 publicat de pe original de L. Moldovan (ut).

Traducerea românească a textului latin

In procesul criminal urzit contra lui Horia, care altminteri se numește Micula Ursu, născut în Aibac, în M. Principat al Transilvaniei, cam de vreo 54 de ani, neunit, căsătorit și iobagi al bunului fiscal dela Zlatna; și în contra lui Ioan Cloșca din Cărpiniș, tot în M. Principat al Transilvaniei, cam de vreo 30 ani, neunit, căsătorit și iobagi al susnumitului domeniu fiscal.

Comisiunea de Curte, ce înalta curte regească prea îndurată o exmise pentru anchetarea tulburărilor și liniștirea poporului, în conformitate cu preainaltul ordin, declară de adevărat:

Că Horia, poreclit altcum *Nicula Ursu*, — deși el tăgăduiește cu statornicie toate acele preagrele crime ce i se pun de comun în cărcă și cari s'au dovedit cu martori mai presus de orice îndoială — că adevărat spre sfârșitul anului de curând trecut 1784 a urzit turburările iscate întru acest M. Principat al Transilvaniei, mai cu seamă în județele: Hunedoara, Zarand și Alba de jos; că s'a pus în fruntea tulburătorilor pe care el singur îi adunase (a ales pentru ei șefi mai mici, ca sfetnici pentru sine) și parte în persoană parte prin încrezuții săi a poruncit: ca de fie care casă jărănească de iobag să se alăture la dânsul un om înarmat și să asculte de el, ca astfel, cu puteri unite să stărpească dintru acest Mare Principat al Transilvaniei pe toți magnajii, nobilii precum și pe cetățenii unguri de stare mai de jos, să le răpească averile, să prefacă în cenușă sau să devasteze de tot (complex) clădirile cu toate olatele, apoi în chipul acestei să stăorcă pentru iobagii de națiune română plățirea unei dări mai mici.

Pentru că să ajungă cu atât mai sigur la înfaptuirea acestui scop criminal și prea îndrăzneț, afurisitul de Horia a întrebunțat mijloacele cele mai blestemate — precum se știe. Căci a cutezat a face ca mulți oameni să-i jure credință și astfel a-și atribui drepturi de Domn; a cutezat a înșela (a abate) și a înbuni poporul cu declarația nerușinată, când el asigură, că el pentru împlinirea planului său are la mână dela Preainaltul Tron scrisori în temeiul cărora ordinele date de el se cuvinesă fie împlinite; ba ce e mai mult ca să-și câștige deplin încrederea poporului, le arăta o cruce aurită; la acestea adăuse amenințări, că tot omul care nu va voi să-l urmeze sau să asculte de dânsul va fi tras în par la poarta casei sale, iar casa lui prefăcută în cenușă.

După ce dar acest afurisit înșelător, în chipul acesta, a împins poporul la turbare și adevărată răscoală, a cutezat a le declara mai dinadins: că apropiindu-se oștile împărătești, cari umblă să-l împiedece în propusul său, să se dea semn de atac prin tragerea clopotelor și safele vecine auzind semnalul acesta să se apere bărbătește, să nu lase nici un ostaș să între în vreun sat — prin urmare să nu dea nici un fel de dare, nici Principelui nici Domnilor pământești.

În acest chip norodul după ce i s'a încredințat această îndrăzneată navală și stărpirea tuturor Ungurilor, a făcut cruzimi cumplite, precum știe întreg Principatul — totuși acest blestemat corifeu Horia fu convins mai pe larg prin martori jurați și vrednici de crezut că lângă Roșia a poruncit ca intrările băilor de acolo, unde se retrăseseră nobilii și alți cetățenii unguri dimpreună cu averile lor, cu gândul

de a scăpa de cruzimile ce se făceau — să se învelescă cu fân și paie, să le dea foc și astfel să fie nevoiți sau să-și părăsească ascunzișurile sau să fie înabușiți în chipul cel mai mișel.

Doasemenea Ioan Cloșca, care și el tăgăduia cu încăpățănare toate crimele săvârșite, totuși fu convins cu martori vrednici de credință și jurați că a fost complice de căpetenie la toate tulburările ațâfate de Horia în județele: Hunedoara, Zarand și Aiba din acest Principat, și în sfârșit — după mărturisirea altui răsvrățitor cointeressat, a corifeului Gheorghe Crișanu, acelaș (Cloșca) a jinit adunări ascunse împreună cu dânsul (Crișanu) și cu Horia, a săvârșit jafurile și devastările — hotărâte în de comun acord — anume: în Cămpeni, Lupșa, Baia, Musca, Cricău, Roșia, Abrud și în mai multe locuri, pe lângă aceste publicând poruncile lui Horia și amenințările lui: că muștimea ce nu va voi să asculte de el va fi trasă în par și se va pedepsi cu arderea caselor, și iarăș dând poporului răsvrățit conducători mai mici, deasemenea fiind cap și urzitor al acestei răscoale, s'a făcut vinovat de toate uciderile sălbatice, de toate arderile, de toate jafurile și despoierile cumplite ce le-a făcut norodul răscolat și amarnic înșelat; s'a făcut vinovat mai cu seamă atunci când a silit cu forța pe parohul neunit din Lupșa Petru Iancu, să ia cu sine sfânta cuminecătură a bolnavilor din parohia locului aceluia și să o ducă cu această adunătură de oameni și tâlhari până la Cricău; această taină el fără îndoială a batjocorit-o, când s'a folosit de ea în executarea înfricoșatei sale cruzimi și 'n îngrozitoarea înebunire a poporului.

Mai cu seamă deci el însuș

Horia și Ioan Cloșca — tate de ticăloși tulburători de cutezanță, a liniștei și ranței publice, înșelători și pi de frunte, ca unii ce stigat norodul la omoruri mai înfricoșate, la arderi toare și jafuri violente.

S'au făcut vinovați a depsi cu moarte atât perfricoșatele crime săvârșite înșiși, cât și pentru cele de popor.

Așadar acești doi, Horia reclit *Nicula Ursu* și Ioan pentru aceste farădelegi de ei, prin cari s'au arăsat sunt nu numai niște afurisiți și tulburătorii păci și publici, — în conformitate Constituția criminală, dela Maria Theresia art. 62, reccela răscoale și tulburări 90 despre lotrie.

Să fie duși la îndalțnate de pierzare și în acelaș loc, mădularele cari le au în ceagă li se frângă cu roata, iară dela picioare și încă mai lui Ioan Cloșca apoi lui care altminteri se zice *Nicula* și în chipul acela să se dela viață la moarte; apoi purile lor să se taie în capetele și părțile corpului tragă pe roate și să se aștrăngă căile publice în acurii ale patriei, unde și-și prins cruzimea mai cu și iar inimile și mațele să groape în locul de pierzare de aici.

Aceasta se hotărăște drept și cuviință ca pe să fie pedeapsă meritată pentru alți semeni ai lor îngrozitoare.

Alba Carolina 26 Febr.

L. S.

Prefect com.: *Antoniu Iankovics*

Cloșca în temnița din Alba-Iulia

Apelul Ligii Antirevizioniste

Comitetul central al „LIGII ANTIREVIZIONISTE ROMÂNE” invită comitetele regionale și județene, precum și toate secțiunile și subsecțiunile comunale din întreaga țară, să participe în mod efectiv la serbările oficiale organizate de guvernul țării pentru comemorarea a o sută cincizeci de ani dela martiriul lui Horea, Cloșca și Crișanu, și să dea cu acest prilej cel mai puternic răspuns revizionismului maghiar, care încearcă să arunce uitarea peste crimele săvârșite în trecut împotriva poporului român.

Acolo unde reprezentanții „Ligii Antirevizioniste” vor lua cuvântul în cadrul serbărilor ofici-

Sentința pronunțată în tra lui Horea și Cloșca fost comunicată de p. St. fesor Petre Herlo din Tâlmăcierea e deasemenea d-sale.

Informații noi arădane despre Revoluția lui Horea

(Fragment)

de Edward I. Găvănescu

În comitatul Arpad încă din anul 1784 se produce un incident foarte caracteristic pentru starea de spirit a țărănilor ca un prelude al răscoalei care avea să izbucnească în următoarea toamnă.

Vice-comite al Aradului era nobilul Andrei Forray, bătrân de vreo 70 de ani. Într-o seară caldă de vară, pe 27 Iulie 1784, vice-comitetele Andrei Forray se afla la conașterea sa de la Săvășin, când veni mai mulți țărani, spunând să aduc pe un tâhar, legat cu mâinile la spate. Abia începuse vice-comitetele să facă ancheta, când aite grupuri numeroase de țărani, din comunele vecine Hunedoara, Găvădă, Dumbrăvița, Măgura și din târgul Radna intrară în curte și-i spusese că el au venit ca să-l ia cu dâșul în pășune. Așa se și întâmplă. Îi duseră pe el și îi cerură vice-comitetele

lul ca să elibereze pe țărani închiși în temnițele din Arad și în același timp să redacteze o petiție către împăratul, în același sens.

Cu aceste condiții îi dădea drumul. Andrei Forray se supuse și peste 7 zile împăratul Iosif II dădea deslegarea și țărani închiși erau eliberați din închisorile Aradului. Deasemenea și acela care-l duse pe vice-comite în pădure și-l ținuseră ca ostatec, erau grațiași și în afară de orice asupriri penale.

Iată, dar, un foarte caracteristic episod, care lasă să se întrevadă starea de nemulțumire care era și în cuprinsul acestui comitat arădan.

În această atmosferă izbucni dar, răscoala lui Horea în zilele de 31 Octombrie la Mesteacău, și la 1 Noiembrie la Curechi, sate ce aparțineau de comitatul Zărandului, unit de la 6 Sept. 1784 cu al Hunedoarei.

confundat cu acest aventurier Salls, urmărit de mai multă vreme.

În continuarea raportului său, A. Hollachi dă alte date despre creșterea răscoalei și devastările ce s-au petrecut. El scrie: „În satul Mesteacău, care ține de

unu și jumătate p. meridian, au atacat pe nobilii aflători în Crăciun, cu mare sgomot și scoțând strigăte amenințătoare și, val durere după cum am putut să înțeleg din relațiile primite până acum, pe un pretor — anume pe Gabriel din Crăciun și pe

CRIȘAN

Raportul lui Șt. Hollachi

Prima veste mai amănunțită, care o primea Congregația comitatului Arad despre începutul mișcării lui Horea, era un raport patetic al lui Ștefan Hollachi, subvice-comite al Zărandului. E un document foarte interesant, fiindcă ne dă unele amănunțite necunoscute încă, un document inedit. Ștefan Hollachi precum arată N. Denșușanu, afla la curtea sa din Hălmegeu, având ca oaspeți pe contele și baronessa de Lotz, când i se comunică vestea izbucnirii răscoalei. El trimise în grabă trei pretori la Mesteacău, unde se ținuse adunarea din biserică sub președințiu a lui Crișan, unul dintre frunțile sau corifeii răscoalei. Dar evenimentele se precipitară, tul-

burările se întinseră dintr-o dată și Ștefan Hollachi era el însuși silit să plece în mare grabă la Arad, unde sosea împreună cu alți nobili, probabil în zilele de 5 sau 6 Noiembrie. De-aici din Arad, unde se găsea refugiat, el adresează adunării comitatului arădan acest foarte amănunțit și interesant raport, din care extragem următoarele informații pe care el însuși le avea — după cum ne spune — de la Gheorghe Tóök — protopopul plășii Butei. Raportul lui Ștefan Hollachi e din 8 Noiembrie 1784 e scris într-o stilistică suficient de defectuasă pentru că și traducerea să sufere din această cauză, dar ne dă aceste date despre întâmplările premergătoare răscoalei.

acelaș cerc al Zărandului, un aproape amăgitor la 31 zi a lunii trecute (adică Octombrie) adunând pe țărani, afirma că el însuși a fost trimis de împăratul... și pe aceștia îi așățase la împotrivire față de stăpânii lor proprii... și pentru o mare mare credință a spuselor sale, el le arăta o cruce de aur sau, mai degrabă, aurită, primită, — după cum spunea — de la Majestatea Sa împărătească și în sfârșit pentru ziua următoare (adică 1 ale curentei (Noiembrie) i-a chemat în satul vecin Curechi, deasemenea din cercul Zărand, — atât pe locuitorii atunci prezenți acolo, cât și pe alții ai tuturor satelor, prin intermediul acestora.

„Această amăgire a locuitorilor fiind adusă a doua zi la cunoștința celor mai apropiați pretori, aceștia fiind informați mai dinainte ca să meargă pentru prinderea înșelătorului Salls și a emisarilor lui și crezând el că acesta este însuși aventurierul sau vreun om al lui, s-au dus la biserică și chiar i-au prins în Curechi (după cum făgăduise); dar fără de un rezultat fericit, căci pe când volau să-l ducă, la strigătul acelu înșelător, unde mai înainte niciunul sau foarte puțini (țărani) apăruseră, pe urmă mulțimea lor într'un număr atât de mare și cu atâta furie i-a atacat pe ei înșiși (pe pretori), încât, cellalti fugind, pe cel, i-au ucis într'un mod crud, lovindu-l cu pietre, securi și cu bâte, iar pe trei soldați, aduși acolo pentru a da ajutor pretorilor, i-au sfâșiat aproape.”

Această îngrozitoare tragedie fiind terminată — „continuă raportul lui Șt. Hollachi” — și mai mulți adunându-se a doua zi din toate părțile, au ținut sfat ca să pornească împotriva nobililor și nu după mult timp, pe la ora

altul, pe comisariul Bela, deasemenea din Crăciun, i-au acoperit într'o groapă cu pietre aruncate peste ei, omorându-l; și pe doi orfani ai decedatului Ilie, fost vice-comite de Sebeny, i-au omorât chiar la sânul mamil.

De-aici, o parte venind în Mihăileni, la numitul D. Csizsár, iar alta, în Brad, pe lângă prădarea caselor nobililor și a bolșii unui Armean, prăvăliile negustorilor greci — rămânând intacte, după cum se povestește; — și, pe lângă distrugerea lucrurilor pe care nu le puteau lua, au aruncat în stradă spre a-l devora câinii, pe Nicolae, fost pretor în Brad, scoțându-l-se măruntacele cu cuțitul; și pe văduva lui Albert Ribiczei, după ce, încă în viață, fusese desbrăcată de cămașe; pe predicatorul Confesiunii Calvinice, așezat pe lângă aceea comună (deasemenea) i-au omorât.

Mai târziu, ucizând în satul Ribiczei, în târgul-Bala de Criș și satele Lunca, Oclu, Hălmegeu, Mare, Hălmegeu, Ațucea, Oivoș și Pleșcuța, au omorât într'un chip nelegiuit nu numai pe nobili, întâlniți în cale, sau pe fugarii de orice stare și au prădat orișice fel de bunuri; dar nu s-au temut ca fiece curte a nobililor și orice dăduse ca recoltă de cereale sau de fân din anul acesta sau din anii trecuți și toate clădirile, mai presus de orice tiranie, să le distrugă prin foc și pară, să le imprăști și să le prefacă în scrum, împreună cu distrugerea mea și a tuturor proprietarilor prea siguri și prea crudă.”

Aceasta este cuprinsul lungului raport al lui Șt. Hollachi. Ca încheiere, el roagă congregația comitatului Arad să ia măsurile salvatoare pentru a preveni — scrie el — la distrugerea totală a nobililor și a nenobililor unguri, hotărâtă „sub jurământ de către țărani răsăriți”.

Congregația arădană către Consiliul Locotenențial.

Sezizată desigur și pe alte căi, congregația comitatului Arad se întrunea a douăzi, la 9 Noiembrie, sub președinția bătrânului vice-comite Andrei Forray, și înștiința printr'un amplu raport, Consiliul Locotenențial și Regal de la Buda, despre izbucnirea revoluției și cerea în același timp ajutoare împotriva țărănilor din Transilvania, care trecuseră cu răscoala lor și pe teritoriul comitatului arădan.

Se arată astfel în acest raport inedit al comitatului că un număr de 2000 de bărbați se strânseseră în jurul agitatorului. Se enumără apoi prădăciunile și incendiile comise, și se anunță deasemenea venirea unor nobili fogari la Arad, împreună cu Șt. Hollachi. Ca informație nouă se arată că autoritățile arădane erau deja consternate de știrile răscoalei din Transilvania, din comitatul Zărandului, când li se aduce o altă și mai teribilă:

Răsculații pătrunseră și pe teritoriul comitatului Arad.

Țărani răsculați au pătruns în comitatul nostru, venind din Zărand, în ziua de Duminică 7 Noiembrie. Ei au găsit aici o atmosferă prielnică și țărăniimea arădană gata de revoltă, așa după cum rețea și din semnificativul incident din Iulie 1784, cu ducerea în pădure a vice-comitelui Andrei Forray.

În raportul său către Consiliul Regal de la Buda, vice-comitetele scrie, între altele: „... acum prin dovezi sigure și prin însăși experiența noastră, am aflat că răscoala țărănească a ajuns deasemenea și în acest comitat; adică acea drojdie — colluries — s'a imprăștiat în trei părți, două părți au năvălit prin alte sate valahe, aflătoare în comitatele vecine; iar a treia, prin satul Zam, pe unde adică e trecerea spre Ungaria și mai ales spre acest comitat, unde luavând a treia a ars, iar pe o crăsmărită germană a omorât-o și totul a prădat. Apoi acum în Ungaria atacând primul sat Petriș, a distrus castelul familiei Szalbak și deasemenea a prefăcut în cenușe, împreună cu toată proprietatea, hambarul și grajdurile. De-aici, înaintând spre satul vecin așezat pe malul Mureșului, a prădat curtea nobilă a familiei Lengel, aflătoare totacolo și a prefăcut-o în jăratec, de unde însăși doamna proprietăreasă abia a putut să fugă în cămașe. Pe urmă sosind în satul Tok, acolo deasemenea a ars curtea familiei Lengel. Până în prezent nu a încetat forța, că pătrunzând până la târgul Săvășin, după ce străjile cu Casa Regală a minei lor au fugit peste M reș în Banat, (mulțimea) a dat pradă fiăcărilor curtea din consilier Andrei Forray și tot ce a strâns din tinerețea sa începând, cu cel mai cinstit cuvânt, împreună cu toate mobilele și produsele cimpului; apoi curtea familiei Kaszony din Totvărădia, pe urmă curtea din Găvădă, Căpruța, Bărzava și altele, până la târgul Radna și Lipova, acum cu aceiași cruzime le-a ars, le-a prădat și le-a prefăcut în ruine.

Într'adevăr aceasta (drojdie) a amenințat că nu vrea să înceteze, până ce nu va pătrunde chiar și la Arad și aici deasemenea va distruge totul, prin fiăcări, prin măceluri, din cruzime.

Această ceată — continuă raportul — crește din zi în zi tot mai mult, fiindcă Valahii acestui comitat deasemenea s'au unit cu

Inceputul răscoalei

„La sfârșitul lunii August la începutul lui Septembrie, după cum locuitorii iobagi ai multor comitate din Transilvania s'au aruncat cu o unanimitate la luarea armelor, așa au făcut, adunându-se, țărani din pomenitul cerc și s'au îngrijit ca să fie scriși la oaste de preoții și scării lor (— per Popas suos Didascalos); într'adevăr ei furaseră că acea înrolare nu era folositoare lor și că a fost epilită după înștiințarea marelui Comandei supreme a satelor, conform cu voința fostei Sale Majestăți: Acum le păreau liniștite, când sosi revoltorul Rescript regal pentru prinderea înșelătorului cu numele Salls și a oamenilor lui; și încă pe baza acestui Rescript re-acei înșelător și emisarii lui căutați cu stăruință atât de mare, cât și de subalternii președintilor și perceptorii, s'au întămpinat următoarele:”

„În deocamdată raportul lui Șt. Hollachi pentru a da următoarele precizări: înrolarea la care se făcu în vara și toamna 1784 pentru creșterea de re-

gimente grănicerești, cum se întâmplase și pe vremea Mariei Tereza. Comunele românești, care intrau în acest conținut militar, primeau arme și scăpau în același timp de obligațiile iobagiale față de nobili. Horea s'a folosit de această recrutare ca să-și înarmeze țărani și să pregătească răscoala; de-aici a rezultat confuzia autorităților în priza înarmării iobagilor, confuzie pe care o semnalează Șt. Hollachi.

Înșelătorul Salls — „Salls seductor” — a fost un aventurier venit din Silezia prusiană. Era un om de de o statură mică și uscată, cu fața luogureață și palidă, de vreo 38 de ani. Numele său adevărat era Ignaz Kristian Herzog, iar cel fals, de Iulius Ignaz Salls de Salfeld. Venise în Transilvania în 1784 și, după ce strânsese o mare sumă de bani, trecuse în Turcia, sub cuvântul că se duce să cumpere arme, dar nu s'a mai întors niciodată.

Pe acesta îl căutau pretorii și perceptorii fiscalului ca să-l prindă în Transilvania și în cele dintâi zile a răscoalei, Horea a fost

Informații noi arădane despre Revoluția lui Horea

(Continuare din pag. 5-a)

el, într'un număr mare; și nu este de mirat că au fost sedoși atât de ușor, deoarece acel conducător necunoscut le arăta o scrisoare semnată cu litere de aur și spunea că el a fost trimis în numele prea înalt al Împăratului; promitea libertatea și deplina scutire de dări împreună cu distrugerea totală a nobilimii, a Ungurilor chiar nenobili „în sfârșit a tuturor Catolicilor și a Reformaților”.

Vice-comitele cerea protecția clementă a Împăratului, precum și luarea unor măsuri militare pentru apărarea nobilimii din acest comitat. Nobilii din Arad se refugiază în Cetate și, după alte informații știm că satele germane, de pe malul stâng al Mureșului, primiseră ordine ca să se înarmeze și să păzească ziua și noaptea, fiind gata pentru orșice eventualitate.

În acele zile de groază și de nesiguranță pentru nobilimea maghiară, Congregația Aradului primește adresa guvernului Marelui Principat al Transilvaniei, dată în ziua de 11 Noembrie 1784, dela Sibiu, și semnată de baronul Samuel de Bruckental, prin care acesta înștiința pe Arădani „a izbucnit pe neașteptate în unele locuri ale Comitatului Hunedoarei, unit cu Zarándul și în Alba de Jos, răscoala plebei valahe, însoțită de fapte grozave violente”. Guvernul transilvănean, deși luase unele măsuri militare, se temea totuși că mulțimea, răsărită, oprită să fugă în munți să nu-și deschidă calea în vreun chip „spre părțile Săvilului Regat al Ungariei și astfel să aducă același ruină și acolo”.

Din aceste considerațiuni, Guvernul Transilvaniei comunică dispoziția „ca plebea valahă răsărită să nu spongă în acele părți, ci să fie oprită acolo”.

Consiliul locotenentiaș și regal dela Buda răspundea la 12 Noembrie 1784, congregației arădane, arătând că mișcarea ivită în comitatul Zaránd, merită toată atenția, din cauza proximității comitatului Arad de acele locuri.

În același timp însă, Consiliul regal dela Buda își exprima regretul că nu a fost informat la timp, spre a fi putut dispune măsurile necesare, împreună cu Comandamentul general al Armatei. Deaceia cerea să fie informat despre orșice întâmplare, printr'un curier special.

Pe de altă parte Congregația Aradului era anunțată că s'au dat dispoziții ca generalul Koppenzeller dela Timișoara, în înțelegere cu vice-comitele Andrei Forray și cu contele Iankovici să ia măsurile necesare pentru preîntâmpinarea dezordinelor. Încheind, Consiliul regal recomanda: „ca în comitat să se păstreze dela sine pacea, ordinea și supunerea poporului față de funcționari și față de dispozițiile regale și publice; deasemenea toate corespondențele clandestine și adunările suspecte să fie interzise”.

Ordinul a fost primit la Arad

la 15 Noembrie, iar la 17 Noem. se întrunea consiliul comitatului arădan. În fața pericolului ce-l amenința nobilii dela Arad se adresară colonelului din Cetate, comandantul regimentului Württemberg de dragoni, rugându-l ca să nu plece cu regimentul din localitate în Banat, în comitatul Torontal, după cum era hotărât, sau „ca cel puțin o trupă constând dintr'un număr de vreo 50 de soldați să fie așezată la hotarul dinspre Transilvania, în satele noastre de margine, cât și la câmpie, până ce această flacără va fi potolită... căci este teamă ca nu cumva supușii Transilvaniei, între care de-altfel a izbucnit această răscoală, observând retragerea soldaților, din nou să fie atrași la aceleași ispitiri sau chiar mai mari.”

În continuare, vice-comitele arată că „dacă armata ar fi așezată la hotar (e vorba de hotarul județului), aceasta ar putea să oprească și eșirea locuitorilor noștri spre Transilvania și intrarea aceleia la al noștri și orice legătură într'un cuvânt. Căci altfel, după cum am observat din continutele dispoziții mai înalte, singura primejdie e ca această răscoală locală să nu fie dăunătoare chiar și Regatului întreg...”

Așa se vălta vice-comitele Aradului, zăpăcit de niște evenimente care-l surprinseseră și-l desorientaseră. Mișcarea lui Horea însă, — oprită un moment prin încheierea armistițiului dela 12 Noembrie, continua totuși să se întindă, producând în lumea iobagilor români o mare agitație sufletească. În județul Arad mișcarea aceasta cuprinsese toată partea răsăriteană până la Radna, adică regiunea muntoasă până în marginea câmpiei, Spalma între nobili era mare și ei se temeau ca răscoala să nu ajungă în pustă, unde pagubele ar fi fost și mai considerabile. E de ajuns să arăt că nobilii din comitatul Csograd, în pustă dar, pe Tisa, luaseră o întreagă serie de măsuri pentru preîntâmpinarea orșicărui răsărit și aceste dispoziții, cuprinse în 17 puncte, le comunicau și congregației Aradului, prin raportul cu data de 22 Noembrie 1784, din Seghedin.

Sunt unele măsuri foarte interesante, dar întrucât nu privea direct Aradul, nu le vom enumera acum, ci cu altă ocazie și în alt loc.

Pe când nobilimea maghiară era așadar într'o mare fierbere și disperată și însuși Consiliul Locotenentiaș dela Buda era înclinat spre luarea unor drastice măsuri de represivitate împotriva țărănilor români răsăliți, Viena, dimpotrivă, manifesta un spirit mai pașnic și sta încă în expectativă.

Împăratul Iosif II, despre care voi vorbi mai jos, nu era grăbit să răspundă la mișcarea iobagilor cu măsuri aspre și crude cum făcuseră nobilii unguri, care la Deva, — spre exemplu — ucisese într'un mod înfiorător, un număr de 56 de țărani prizonieri. Deaceia, intervenția mi-

litară, energetică și represivă, întârziată deocamdată, spre enervarea nobililor și a celor dela Arad în cazul nostru.

La 2 zile după primirea ordinului dela Buda, Congregația arădană se întrunea și răspundea, la 17 Noem. solicitând cu multă stăruință un sprijin militar, care, efectiv, lipsea în acele zile. Ea arăta că țărani arădani s'au unit cu cei veniți din Transilvania, sub cuvântul că aceasta este porunca preainaltă împărătească.

„Acest popor necioplit — scrie congregația Aradului... nu ca să apere averile domnilor proprietari, pe solul și pământul cărora trăia, de care era apărat, era ajutat; ci, mai degrabă, el însuși a ars hambarele, a distrus totul, într'un cuvânt, a fost mai crud, decât ar fi trebuit să fie Turcul ca dușman al numelui de Creștin. Căci nu era destul că a prefăcut în cenușe inșeși casele și castelele domeniile, dar și hambarele, pivnițele, morile, distilerile de bere și rachiu le-au distrus prin foc. Au devastat grădinile, parcurile de vânat, și piscinele; au prădat și au ars locuințele chiar și ale servitorilor domeniilor și ale lucrătorilor catolici, care fuseseră aduși cu mari osteneți și cheltuieli în regiunea aceea săbatică; toate prăvăliile din acel ținut au fost devastate, toate hanurile acomodate pentru folosul și popașul călătorilor, sunt în cenușe; într'atât, că în întindere de zece mii prin teritoriul nostru, nu e loc unde călătorul, negustorul sau comerciantul ambulant să-și afle refugiu împotriva asprilor vremii, sau să-și adăpostească vitele. Chirurgul comitatului, locuind în acest ținut, a fost lipsit de toată averea și instrumentele sale; chiar și primăria a fost prefăcută în cenușe. Biserica Catolicilor, care era singura în acea regiune de munte, a fost prădată, întreaga podoabă și ornatele bisericii au fost jefuite, altarele, amvonul chiar și scannele au fost stricate și au devenit inutilizabile. Vasele sacre nu numai că au fost apucate cu mâini spurcate, dar erau folosite și în mijlocul străzii spre a bea pe rând fiecare din ele, ca dintr'un vas obișnuit.

În sfârșit ce lucru îngrozitor și neuman a mai fost făptuit nici pentru trupurile morților, așezate pentru vecie în cripte, nu li-a fost îngăduită odihna, ci ele au fost aruncate afară din mormintele deschise și au rămas neîngropate.”

După o atât de lungă litanie scriitorul ungur dela Arad își adăuga indignarea sa revoltată: — Până acolo adică a mers îndrăzneala supușilor împotriva stăpânilor lor: acestea le-a făcut străinul valah nobilului ungur în Patria sa! (hoc fecit alienigena Valachus, Nobili Hungaro în sua Patria!).

Și însemna mai departe: „Și deaceia acum nimic nu ne-a mai rămas, decât ca să plângem soarta noastră, care niciodată nu se va mai putea îmbunătăți și să pomenim de aceea vreme când noi — primii nobili și catolici —

am început să locuim această barbară și neplăcută regiune.”

Rândurile ce le-am citat mai sus reflectă în același timp și groaza nobilimii maghiare, dar și spiritul ei îngust, intolerant și trufaș cu care privea spre nenorocii iobagi valahi.

Dar teama cea mare a autorităților ungurești dela Arad, era ca răscoala aceasta să nu se coboare și la câmpie, unde se găseau întinsele domenii ale magnaților și nobililor maghiari, precum și castelele lor, pline de avuții și comori, străuse depe spinarea iobagilor valahi.

„Într'adevăr — scrie acest raport din care am citat mai sus — e primejdie ca prăpădul acesta să nu risipească toate și la șes, unde până acum e mai mare transportul de grâne și de tot felul de produse pe domeniile mai întinse.”

Semne de neliniște se vedeau și aici, la câmpie: „Căci observăm acum că și prădări s'au întâmplat și că plata fânului depe domeniul Boheity a fost luată. Observăm că Valahii se adună în cete, în sfaturi ascunse, sunt în numărări neîntrerupte, zăbovesc să se ocupe de domenii; care toate trebuiesc considerate negreșit ca tot atâția pași spre răscoală.”

Astăzi perceptorul Cassel s'a întors fără încasări; doi panduri încasatori au fost alungați de către locuitorii din întreaga plasă Totvărădia și dreptul de a încasa le-a fost contestat acestora cu declarația formală a locuitorilor: „Vom plăti contribuția încă șase săptămâni, dar nu Ungurilor, iar pe urmă, nici Ungurilor nici altora.”

În fața unei asemenea stări de spirit și a agitației țărănilor din întreg comitatul Arad, congregația ruga Consiliul Locotenentiaș dela Buda „pentru ca să nu fie distrus acest întreg comitat de flăcările primejdiioase,” sau și cele vecine, ca dragonii regimentului de Württemberg să nu plece dela Arad la Uj-Pets, în Torontal, unde urma să fie la 22 Noembrie, ci să rămână mai departe aici.

Deasemenea o cohortă, care

era împrăștiată prin sate, și adusă tot la Arad.

„Altfel — precizează congregația arădană, — nouă nu mai rămâne, — toată plebea valahă filad răsărită și acum murând pretutindeni, — nici o țară, nici o acțiune chiar pe care a pune hotare răutății ei și ținea în frâu.”

În aceste împrejurări sosește ordinul Consiliului Regal dela Buda, din 22 Noembrie, prin vice-comitele Aradului era înținat că domnul conte Antonkovici era delegat cu cercetarea răscoalei, în calitate de înalt misar regal, împreună cu generalul baron Papilla.

Îndată după numirea sa, contele A. Iankovici scria către conducerea comitatului arădan, la 12 Noembrie, din Timișoara și arăta că, după informațiile primite de autoritățile militare „răsvâni plebe are acum gânduri mai vaine și chiar se reîntoarce acasă, perturbă ordinea; în consecință, coala însăși dând îndărăt, de primejdie este mai mare. Deaceia el invita conducerea comitatului să se abțină „de aplicarea torturilor și a altor pedepse corporale” și chiar condamnarea delicvenților.

Asemenea dispoziții blânde față de răscoala, evitate veneau mai de sos, dela Ele își au explicația și în zămirile comise de nobilii și autoritățile ungurești, ca la sau chiar la Arad, unde Noembrie tribunalul criminal revizuire, sub președinția comitelui Andrei Forray adăcea „oribilă sentință,” cumă meu înșeși autorii ei, prin care de țărani arădani, mai ales de sate, — erau condamnați la moarte prin tragerea în țesăviu, la frângerea pe roată, sau pe rug, spânzurătoare prin tăierea capului cu palat.

*) O parte din acest material subiectul a două conferințe la Universitatea populară din de Munte, la cursurile din v. cută; alta, la inaugurarea ciclului comunicări din această iarnă a tutului Social Secția Banat-C. din Arad.

Ed. I. Găvănă

Horea în temnița din Alba-Iulia

ajuns cuțitul la os!

Omâni, urmați pilda avocaților!

Cereți numerus romanus în toate profesiunile —

Arma dată de d. Alex. Vaidă în contra străinilor și a patriarhilor cari au ajuns să ne în toate instituțiile și în toate profesiunile, are un rădăcină din ce în ce mai puternică în simile românești de pretuții, datorită 'mprejurării că din București, treziți la realitate de inimosul Ion Bărbulescu, au sărit bătrâni și tineri, deosebite de culoare de par-

tid, să ceară cu cea mai mare energie aplicarea aceluși numerus romanus cerut de d. Vaidă Voievod și din motive politicianiste respins de comitetul partidului național-tărănesc: *adecă a unei măsuri, egală cu procentul celor de altă limbă, după care să se facă primirea neromânilor în slujbele de stat, în profesiunile libere, în școli și 'n toate manifestările de viață din țară.*

care să constituie nucleul marelui front unitar național de mâine, cuprinzând toate profesiunile libere și ramurile de activitate ale acestei țări, sub deviza: NUMERUS ROMANUS."

Urmați exemplul avocaților

Exemplul dat de avocați trebuie urmat de toate corporațiile românești din țară.

Aceeași covârșire a străinului, de cele mai multe ori dușman statului român, este pretutindeni. În toate domeniile românului e încălecat, covârșit, dat la o parte, ca să se îmbuibă cei de altă lege.

Iobăgia aceasta, care amenință viitorul neamului, nu mai poate fi tolerată.

Să ne adunăm rândurile ca să o înfrângem până nu bate ceasul ultim.

Moțiunea avocaților

Proiectul de Ilfov (București) a fost adunări mărețe în a chestiune, votând următoarea moțiune, cu care s'au organizat până acum avocații din Iași, din Cluj, din Sibiu, din Arad și din multe orașe:

Moțiune

Operativul conștiinței de ne poruncește să ieșim din indiferența și apatia de până acum în împlinirea idealului național, în care atâția dintre noi au rămas, n'a constituit decât reacția cadruului în care urma să se pună puterea de creație a națiunii dominante. Dar, în vâltoarea de după război, sub poala unei vieți mereu mai aspre, ne să recunoaștem, cu nesfârșită durere, că românul a scăpat din mâini în țara româ-

unde își întorc privirea: în viața economică sau în viața spirituală în funcțiunile de stat sau în profesiunile libere, în toate ramurile de activitate, românul este covârșit, sărăcit, umilit, de străini și de ei înșiși. În aceste situațiuni am hotărât să cerem prin mijloace legale și prin mijloace morale să nu sunt nici imuabile, nici eterne.

Ele ies din consensul unei generații și sunt perfecționate de generațiile următoare, dacă nu mai corespund nevoilor și aspirațiilor prezentului.

Viața națiunii nu poate fi încătușată în forme legislative necorespunzătoare și o întocmire constituțională de promovare națională se cere realizată; iar tratatul minorităților din 1919, trebuie interpretat și aplicat în spiritul intereselor conștiinței naționale.

În lumina acestor principii, pornim lupta pentru valorificarea elementului românesc, în cadrul profesiunii noastre, după criteriul ce se vor stabili la timp.

Vom reda Baroului Român structura etnică de care e lipsit restabilind vechiul echilibru rupt de avalanșele eterogene.

Dela început așezăm prin urmare problema pe un plan general, stabilind antinomia între național și alogen, minoritățile de rasă, limbă sau religie, (inclusiv evreii din vechiul regat) urmând să fie reprezentate în corp, în raport cu importanța lor numerică în stat.

Confrați Români Creștini din toate Barourile Țării, vă cerem să vă organizați fără întârziere într-o asociație generală, — pe țară, —

Rotariștii și

francmasoneria

În ziarul catolic „Nemzeti Ujság” din Budapesta s'a publicat la 16 crt. un articol despre rotariști, al lui Nyisztor Zoltán, referitor la legăturile acestei organizații internaționale cu masoneria. Nyisztor desminte pe cei ce tăgăduesc existența acestor legături, spunând că convocarea în Mexic a viitorului congres mondial al rotariștilor dovedește cu prisosință că asociația Rotary are legături strânse cu organizația anticreștină a masonilor.

Nu sunt autorități la Târgu-Murăș?

Un cetitor venit dela Târgu-Murăș ni-a predat un afiș în colorile Ungariei: roșu-alb-verde, prin care se face reclamă pe toți pereții din Tg. Murăș târgului internațional ce va avea loc la Budapesta între 3-15 Mai. În partea de sus a afișului e scris cu roșu: „Budapest”; la mijloc e un tânăr ungar, în roșu, alb și verde, cu o roată pe umăr (roata „unității naționale” a lui Gömbös), iar de desupt legenda 'n românește și unghurește: „Târg internațional,” etc.

Propaganda aceasta roșie-alb-verde nu se mărginește la atât. În localurile din Târgu-Murăș se face clientelei socoteala pe afișe de-ale târgului budapestan, date spre acest scop localurilor de o firmă Révész, care organizează participările din Săcuime la numita exhibiție mai mult iredentistă decât comercială a Budapestei.

Întrebăm autoritățile din Târgu-Murăș: Cum n'au avut până acum ochi să vadă, să împiedece și să sancționeze îndrăzneala aceasta?

A fost arestat un fost ministru...

Agentiile telegrafice au anunțat la 19 crt. că a fost arestat în Iugoslavia fostul ministru iugoslav al pădurilor și minelor, în vremea din urmă deputat al Scurcinel, dr. Nicola Nikici.

Arestatul e amestecat dimpreună cu alți politicieni în frustrările de fisc și 'n alte afaceri urâte ale societății de exploatare forestiere „Naschitz”, care-și are de formă centrală în Elveția, dar în realitate e-o societate evreomaghiară din Budapesta, unde-și are centrala efectivă.

Despre scandalul izbucnit aproape acum un an în legătură cu fraudele de sute de milioane de dinari ale societății acestela budapestane, la noi nu s'a scris

aproape nimic, și se va 'nțelege de ce: „Naschitz” e tare și mare și 'n România, prin sucursala sa „Lomaș”. E 'n orice caz mai tare și mai mare decât în Iugoslavia, fiindcă la noi fraudele de sute și sute de milioane ce s-au fost descoperite au fost mușamalizate de parcă nici n'ar fi existat, iar amenda de 280 de milioane i-a fost redusă la zece milioane, în vreme ce în Iugoslavia conducerea sucursalei e aproape de un an în pușcărie, iar acum a fost trimis să-i fiină tovarășie la răcoare însuși un fost ministru.

Când vom ajunge și noi bieții să 'nvățăm nițel din dragostea de țară a sărbilor?

Din Săcuime

Liga Antirevizionistă din județul Trei Scaune și-a ales următoarea conducere: Președinte dr. Ioan Roșu, vicepreșed. dr. Romulus Olteanu, secretar directorul școlar Ilie Marinescu, casier pâr. Iuliu Păstrăv, membrii pâr. Iosif Popovici, dir. de liceu Petre Marcu și Prof. G Dumitrescu-Doru.

Ziarul „Neamul Nostru” din Sfântu Gheorghe arată în nr. 17 crt. că reparându-se biserica protestantă din satul Cernatul de jos (jud. Trei-Scaune) și deschizându-se cu-acest prilej bula crucii depe turn în care ctitorii obișnuesc să pună câte-o însemnare, s'a găsit un pergament în care sta scris că biserica s'a făcut în anul 1467 și era ortodoxă. La deschiderea bulei erau de față notarul satului Nicolae Baiu Crăciun și primarul David Timaru. Deși erau aceste mărturii, preotul ungar a făcut pergamentul dispărut.

Tribunalul județului Trei-Scaune a dat câștig de cauză latifundiarului Mikes Armin, dându-i 'napoi o mare parte din moșiile expropriate.

Sentința a alarmat pe toți românii impropietăriți pe moșiile latifundiarului, cari se văd primejduiți să fie dași afară din loturile primite prin reforma agrară.

Citim cu stupefacție în nr. 17 crt. amintit al ziarului „Neamul Nostru”, că în Sfântu-Gheorghe s'au maghiarizat în anul trecut 17 familii românești.

Ce-am ajuns, Doamne, în anul al 16-lea al desrobirii!

Din același ziar: Latifundiarul Mikes Armin are restante de impozite de trei milioane, și nimeni nu s'atinge de el.

„Gazeta Ciucului” ne destăinuie în nr. 17 crt. săptămâna trecută un lucru care s'ar părea extraordinar: În alegerile comunale recente

din Săcuime, preoții unguri au cerut femeilor să jure că nu se vor culca cu bărbaii lor dacă nu vor vota cu partidul maghiar.

Fapla aceasta a preoților partidului maghiar e ne mai pommentă, totuși nu-i de loc de mirare. Nu e nici întâia nici ultima oară că auzim despre isprăvi de ale acestor preoți cari nu le pot fi inspirate decât de Satana.

Cazul destăinuit de „Gazeta Ciucului”, fie că săcuiencele au ascultat de preoții diavolului, fie că nu i-au ascultat, pune din nou în discuție căsătoriile mixte, făcute de unghuroaicele dela orașe din îndemnul budapestan. După destăinuirea aceasta se explică multe din abdicările totale ale nenorociților de români cari s'au încălțat cu asemenea unelte ale iredentiei maghiare

Alt român pierdut

La Budapesta a 'necat la 16 crt. din viața o figură populară a capitalei maghiare, pictorul și sportsmenul Miltiade Manno, instructor sportiv cu rang de căpitan la Academia militară, caricaturist al ziarelor budapestane și prieten personal al generalului Gömbös.

I s'a făcut o 'nmormântare dintre cele mai pompoase, fiind în gropat de preotul grecesc din Budapesta Koffas.

„Budapesti Hirlap” din 17 crt. arată că se trăgea dintr'o distinsă familie grecească (citește: macedo-română, și coroborează cu numele Manu din onomastica românilor macedoneni), stabilită la Budapesta din secolul trecut. A avut un frate, Leonida, deasemenea sportsmen vestit. Soră-sa e măritată cu profesorul de limba engleză dela Universitatea din Budapesta Arthur Jolland.

La Societatea Turanică din Budapesta s'a ținut o conferință de alarmă despre ceangăii din Moldova, a lui Lukinich Frigyes. Un artist Fr. Bokay a cântat cântece ceangăiești, iar profesorul Șt. Sonkoly a ținut o conferință despre muzica ceangăilor din România și a turanicilor din R. 1935

discurs mult comentat al d-lui Titulescu

Prilejul plecării din România a ministrului la București al alianței Von Schmidt, ministrului nostru de externe a dat rezentantului Germaniei un de la care d. ministru de externe N. Titulescu a rostit un discurs mult comentat în țară și în străinătate, vorbind despre rațiile de prietenie româno-germană și spunând între altele: „Mă bucur de pace și conștient că cooperarea internațională este mijloc pentru a o asigura în mod favorabil.”

„Acceea facem urarea cea mai sinceră din negațiile actuale în curs să poată ieși o înțelegere generală satisfăcătoare pentru părțile în cauză, și care, asigurând egalitatea de drepturi în câmpul natural, adică egalitatea de drepturi în toate regiunile geografice împiedică pentru multă vreme izbucnirea Europei în tabere rivale. Săvâștii aceia, pe care instinctul ne poruncește s'o așteptăm cu

credință, vă promitem, d-le ministru, să ne gândim la domnia voastră ca la bunul meșteșugar din primul ceas, de care își aduci întotdeauna aminte.

Imi permit să ridic paharul meu în sănătatea Excelenței Sale cancelarului Reichului, pentru prosperitatea mării d-voastre patrii și pentru fericirea d-voastre personală.”

Ministrul german a răspuns mulțumind și arătând uriașele merite ce și le-a făcut d. Titulescu prin activitatea plină de succes ce-o duce pentru cimentarea păcii în lume.

Abonamente:

Pe un an 130 de lei, pe o jumătate de an 70 de lei.

Pentru țărani și muncitori 90 de lei pe an, 50 de lei pe jumătate de an.

Autorități, instituțiuni, întreprinderi 500 de lei.

Autorități și instituțiuni sătești, cazine 200 de lei.

Abonamentul se plătește înainte.

TOT ROMÂNUL DE BINE CITEȘTE ZIARUL

„Soldații Trianonului“

O pustă Janka pe granița românească, la Bătănia

Ziarul „Universul“ a arătat la 21 crt. o nouă uneltire ungurească 'n contra României: existența unei puste Janka pe granița dinspre Arad a Ungariei, în hotarul satului românesc subjugat Bătănia, unde s'a organizat sub conducerea unui meior originar din Timișoara care are la noi rude apropiate în posturi de mare 'nsemnătate, un lagăr pentru dezerlori din armata românească, momiți dinadins ca să dezerteze și răsplățiți pentru aceasta cu un premiu de 30 de pengő, iar dacă aduc cu ei și

arma sau baioneta cu încă nu premiu de 50 de pengő.

Dezerterii sunt triați în lagărul acesta timp de 8 zile, apoi sunt trimiși la diferite unități militare, unde alcătuiesc secții separate, sub denumirea „armata Trianonului“.

Uneltirea aceasta a fost dată în vileag de un dezerter, care văzând foamea la care sunt expuși în Ungaria acești „soldați ai Trianonului“, a preferat să se 'ntoarcă 'n România și să-și primească pedeapsa pentru nesocotința că a dezerat.

Dela Liga Antirevizionistă din județul Severin

La casinoul din Lugoj s'a ținut zilele trecute, sub președinția d-lui colonel Romul Boldea, o ședință foarte populată a secției județene a Ligii Antirevizioniste, hotărându-se în amănunt programul de muncă pentru lunile viitoare. Sa decis să se facă o întinsă acțiune prin toate asociațiile culturale din județ, trimițându-li-se conferențieri și material informativ. Comitetul a cerut secțiilor din județ să facă o vie propagandă pentru „Gazeta Antirevizionistă“, ale cărei in-

formații s'au dovedit indispensabile fiecărui român în lupta 'n contra revizionistilor.

Tot săptămâna trecută s'a constituit în județul Severin secția Ligii Antirevizioniste din Batești, având președinte pe d. inv. Petre Curățiu, vicepreșed. pe d. Căllman Dionisie, secretar pe d. Ioan Munteanu și casier pe d. Ilie Cernescu. Constituirea s'a făcut în cadrele unei înălțătoare serbări a tineretului din sat.

Un prelat papal care frustrează fiscul

Precum arată în n-rul din 23 crt. ziarul „Universul“, comunitatea bisericii romano-catolice din Cluj a fost amendată pentru că a frustrat fiscul cu impozite pe clădiri în valoare de două milioane de lei, iar de altă parte un avocat, Ștefan Klumak, fiul fostului jurisconsult al comunității bisericesti romano-catolice din Cluj, a făcut denunț în contra prelatului papal Hirschler, șeful comunității romano-catolice clujene, că a înșelat fiscul, declarându-și un

venit anual de 93.750 lei, când în realitate are din imobilele comunității, al căror uzufruct i-a fost cedat lui, venituri de mai multe milioane.

Inșelăciunea e dovedită. Fiindcă același Hirschler s'a obligat față de comunitatea catolică, pentru că s'o despăgubească de niște pagube de zeci de milioane ce i le-a cauzat cu un împrumut în Olanda, să-i dea anual din uzufructul imobilelor un milion și două sute de mii. De unde, dacă n'are decât 93 de mii pe an?

Indrăznelile ungurești dela Chișineu

Chișineu-Criș, 23. — Este cât se poate de dureros și de revoltător, că românul e și azi batjocorit în țara lui, precum se 'ntâmplă bunăoară la Corporația meseriașilor din localitate. Este revoltător și inexplicabil, ca un Czister care în 1918 a denunțat bolșevicilor unde e ascuns protopopul român al Chișineului Dr. Dimitrie Barbu, ca să pună mâna pe el și să-l maltrateze, acum să vină și să spună că „românii de azi nu sunt capabili să conducă corporația meseriașilor și trebuie să mai treacă multă vreme până vor fi vrednici și capabili de această conducere“. Aceste cuvinte au putut ieși din gura unui membru marcant al acestei corporații, și încă și consilier comunal, ales pe listă românească. Și nu-i mai puțin ciudat să fie lăsat președinte peste corporație unul ca Boroș, care a dat afară pe casierul român al corporației, înlocuindu-l cu un minoritar despre care se afirmă că n'are nici cetățenia română. Administrația acestei org-

ciată este condusă exclusiv în limba asiaticului Arpad, deși asociația are și membrii români. Așa cum e condusă azi această corporație, e un focar și un cuib de iredentiști.

Un alt caz sfidător. E acel al servitorului dela judecătoria — Frugea — care la numirea sa în această funcțiune era de religie ortodoxă română, dar era căsătorit cu o unguroaică, iar la câțiva ani după ce fusese numit, și-a părăsit legea românească și a trecut la romano-catolici, maghiarizându-se cu totul.

Apoi nu-i asta batjocură la adresa țării din a cărei pâine trăiește?

De-acestea se pot petrece la noi, în Chișineu tradiției românești păstrată pe vremuri cu atâta dărzenie. Grănicerul

Se dau mari proporții comemorării ce va avea loc Joi la Timișoara, inițiată de d. prefect Nistor.

INFORMAȚIUNI

Rugăm pe onorații res-tanțieri să înțeleagă că un ziar nu se scoate cu vânt ci cu parale grele și cu trudă, deci să binevoiască să-și facă datoria, achitându-și abonamentul. Vom fi alfel siliți să-i facem să fie arătați cu degetul.

Fiindcă unii dintre abonații cari primesc gazeta de astă toamnă greșesc și trimit numai abonamentul dela 1 Ianuarie înainte, îi rugăm să-și întregescă abonamentul, iar pe cei ce își plătesc abonamentul de aci 'nainte, să achite odată cu abonamentul pe anul 1935 (pe-un an sau pe-o jumătate de an) și datoria depe lunile din anul trecut, socotită la 15 lei pe lună.

Abonații noștri din Arad sau cari au treburi la Arad, își pot plăti abonamentul la administrația ziarului, în str. Nicu Filipescu 30, sau la d. Miloș la Librăria Diecesană din str. Eminescu.

D. prof. Ioan Lupaș, președintele Ligii Antirevizioniste din Ardeal, a ținut Duminică la Târgu-Murăș o conferință inițiată: „Doi revoluționari, împăratul Iosif al II-lea și Horea“, în amintirea răscoalei Moților.

Tot Duminică a fost o comemorare a răscoalei la Făgăraș, a despărțământului „Astrei“. A vorbit d. prof. Romul Rebreanu, iar elevii liceului au recitat și au cântat cântece patriotice.

La București a fost distrusă săptămâna aceasta de un foc năprasnic librăria de cărți pervertitoare a lui Ignat Herț. Ce n'au avut grija să facă legile românești a făcut-o în sfârșit bătaia lui Dumnezeu. Prăvălia de imoralități a negustorului Hertz nu era asigurată, — dacă-i adevărat ce spun unele ziare.

Primăria Budapestei și-a înființat o nouă parohie maghiară greco-catolică, supusă episcopului Miklosi dela Haidudorog. Instalarea noului paroh s'a făcut la 17 crt. (Cf. „Uj Magyaraság“, 17. II).

Au încetat din viață săptămâna trecută alte două personalități românești, generalul medic Macridescu, veteran dela 1877, și profesorul universitar Peretz.

Consiliul de război din Cluj a condamnat la un an închisoare pe proprietarul ungar din Micola Tanos Laszlo, pentru că scria și populariza poezii iredentiste,

Aplicarea legii conversiunii a dat rezultate foarte ciudate. Dintre debitorii agricoli cu mai puține de 10 hectare nu s'au folosit de modalitățile de plată fixate de legea din 7 Aprilie 1934 decât 3 la sută, adică 81.280 de inși, și-aname foarte puțini din Basarabia și Bucovina.

Săptămâna

În țară: Mișcarea pornită de d. Al. Voivod pentru stăvilirea cutropirii minoritare are mai mare ecou în opinia publică. Cele mai multe rouri din țară s'au pronunțat deja pentru numeros manus, cerând parlamentul s'aducă legi în acestă.

Parlamentul discută noua lege a cooperației. S'a încheiat la începutul săptămânii un nou tract cu Skoda, scoțându-se din contractul veche seamă de comenzi pentru uzinele din țară.

Săptămâna externă a adus turburări în țeva sate slavone și bosniece din Iugoslavia, zvonuri despre o complectare a guvernului unguresc, zvonuri desmintite apoi despre concentrări germane la granițe dinspre Austria și altele despre concentrarea a corpuri de armată italiene la granița austriacă, tot mai mare încordare în politica engleză, slăbirea puterii guvernului, zvonuri despre un început de revoluție în Cuba (America), și mereu stăruitoare teza că se va începe războiul între Italia și Abisinia.

Italia a trimis noi trupe în Africa, în urma țării că Abisinia a refuzat să-i primească condiții (despăgubiri bănești pentru morțile 'ntâmpănate și cheltuielile avute cu concentrările, și apoi rețineri trupelor abisiniene cari au ocupat o zonă neocupată). Situația se menține foarte încordată. Agențiile de presă au adus zvonuri despre începuturi de războaie în unele colonii africane franceze.

Răspunsul Germaniei la invitarea franco-englăză să adere la pactul aierian și la pactul orientala multumit pe nimeni. Germania s'a declarat parțială a unui pact aierian, dacă i se dă egalitate, dar nu să știe de pactul oriental. S'au făcut presiuni asupra ei toată săptămâna, dar fără rezultat.

Frământările politice din Ungaria

(Continuare din pag. I-a)

e în Ungaria, și care nu folosește decât societății pe acțiuni care exploatează sanatorul, apoi despre faptul că 'n timp ce se exportă unt în Anglia fără ca să se scoapere din vânzarea lui nici cheltuielile de transport, țărâimea maghiară pierde de foame.

Sfârșitul discursului Eckhardt a fost o avertizare, în legătură cu acuzația ce i-o aduce tabăra bethlenistă că împinge cu agitația sa poporul unguresc într-o nouă prăpastie asemenea aceleia dela 1918. Eckhardt a atras atenția că proletarizarea continuă a țării nu poate duce la un alt sfârșit decât la o nouă revoluție.

Continuând această avertizare a lui Eckhardt, al doilea vorbitor dela adunarea din Senteș, deputatul Ulain, a spus:

„Vom scula satele, vom scula pe zdrențeroși, și-apoi o să vadă (cel de sus) cine rămâne deasupra. Hura! dacă v'a trebuit luptă, apoi vă dăm luptă!“ (cităm din „Pesti Hirlap“ din 20 II).

Același Ulain, răspunzând unui articol scris în contra lui Eckhardt de președintele Academiei Maghiare Albert Berzeviczy, a spus că Berzeviczy are dela Societatea maghiară generală de cărbuni tantieme de 50 de mil de pengő (aproape un milion și jumătate de lei), iar Bethlen are dela soc. Uricant 30 de mil de pengő (trei sferturi de milion). Mai are Bethlen 50 de mil de pengő pe an dela editura „Atheneum“ și dela ziarele sale.

Rumoarea din lumea politică

Atacurile dela Senteș au pricinuit în lumea reacționarilor o enervare ne mai pomenită. Doi

latifundiați și-au dat demisionul partidului pseudo-tărănesc Eckhardt, iar latifundiații celelalte grupări de opoziție s'ar sărit de-asemena să apere Bethlen.

În declarațiile date ziarului vreo 30 de oameni politici răspunde lui Eckhardt că în țara, cu agitația sa, într-o revoluție, tocmai atunci când pun Ungariei chestiuni epocale, în fața cărora trebuie să fie mai unitară decât când.

Se așteaptă răspunsul da acestor atacuri adunătorilor.

Revolta dela duböszörmény

În toată acestor hădăre a venit dela Haiduböszörmény (comună mare propiere Dobrișinului) care a veste alarmantă: 400 de flămânzi au atacat țara și s'au incendiat cu publică.

Întâmplarea dela duböszörmény e arătată de Eckhardt ca un avertisment că agitația sa a și început să deie roade nefaste. Ziarele au scris în tură cu aceasta că face în contra agitației Eckhardt demersuri ruda sa Horthy.

„Pesti Hirlap“ din 15 publicat bilanțul depe anul al poștei maghiare. arătat altele că s'au transportat nați și la cetitori de peste niță 334 gazete ungurești 5.950.785 exemplare.

Posturile de radio din țara au avut anul trecut abonați.